

**EFOP-5.2.2-17-2017-00017 Együtt a fiatalokért! projekt –
Pannontáj-Sokoró Közhasznú egyesület**

Kutatási zárójelentés

Készítette:
Regionális Humán Innováció Képzési Közhasznú Nonprofit Kft.
2019. január

Tartalomjegyzék

A kutatás ismertetése.....	3
1. A probléma megfogalmazása	3
2. A kutatás célja	3
3. Hipotézis.....	4
4. A kutatás alanyai	4
5. Kutatási módszerek	4
1) Az érintett témákban meglévő kutatások, szakmai háttéranyagok felkutatása, célirányos elemzése:	4
2) A tanulmányutak, szakmai műhelyek tapasztalatainak feldolgozása - sikermodell-gyűjtemény	22
3) Online és papíralapú kérdőíves felmérés és személyes lekérdezés.....	34
Összegzés	51
1. sz. melléklet – szakemberekkel készült interjúk teljes terjedelemben	54

A kutatás ismertetése

A kutatás központi témája a *fiatalok helyben tartása, társadalmi és környezeti felelősségvállalásuk erősítése* natúrparki térségekben, különös tekintettel a környezeti nevelés és a vidékfejlesztés szakmai pillérekre.

A kutatás során feltárjuk azokat a rendszereket, melyek már kidolgozásra kerültek ebben a témakörben, és azok megismerése fontos lépcső lehet a natúrparki szakemberek számára.

1. A probléma megfogalmazása

A gazdag táji örökséggel rendelkező natúrparki vidéki térségek nem képesek arra, hogy a fiatalokat helyben tartsák. Jól alkalmazható „sikermodelleket” elsősorban a nagyobb városok tudnak készíteni a fiatalok elé adni.

Ebben az is szerepet játszik, hogy az alulról szerveződő európai natúrparkok működésének nincs egységes keretrendszere, továbbá nem készültek módszertani ajánlásokat tartalmazó „sikermodell”-gyűjtemények.

Számos olyan programot, mozgalmat ismerünk, melyek a fiatalok számára előremutató lehetőségeket ad, melyek alapján a fiatalok el tudják dönteni, hogy milyen pályára menjenek, milyen továbbtanulási lehetőségek közül válasszanak. Számos, nagyvárosok által kínált, jól promótált lehetőség közül tudnak választani a fiatalok, pl. irodai munka, adatrögzítői, titkársági feladat ellátása, internetes szerkesztői feladatok, újságírás, tévéműsorokban való statisztaként való szereplés lehetősége (kis energia befektetéssel alkalmi bevételhez való hozzájárulás), magasabb képzettséget igénylő tervezői, műszaki, közgazdasági, egyetemi tanári karrierlehetőségek.

Feltételezésünk, hogy hasonló karrierlehetőségekre vidéken is van mód, de ezeknek a lehetőségeknek az ismertsége alacsony, szervezettségük pedig alacsony szintű.

2. A kutatás célja

A kutatás során fel kívánjuk mérni a magyarországi és az ausztriai natúrparkok, illetve natúrparki logika alapján működő szervezetek gyerekekkel, fiatalokkal foglalkozó szakemberei körében, hogy az érintett, jellemzően hátrányos helyzetű (belső periféria, városoktól távol eső) térségekben a fiatalok elvándorlása jelenleg mennyire jellemző, és milyen lépéseket tesznek a folyamat megállításának érdekében.

A szakmai műhelyek és felmérések keretében sort kerítünk a már működő és nem működő programok, módszerek, irányok megismerése. A megfelelő következtetések levonásával egy olyan „sikermodell”-gyűjteményt állítunk össze, ami módszertani ajánlásként segítheti azoknak a natúrparki és egyéb szervezeteknek a munkáját, amelyek a fiatalok számára a városban boldogulás alternatíváját kívánják felkínálni.

A módszertani jellegű összegzés a kutatási eredmények és a lebonyolított rendezvények során összegyűjtött tapasztalatok alapján korcsoportok szerinti bontásban készül. A fiatalabb, általános iskolás korosztály számára készülő anyagban kiemelt hangsúlyt kapnak a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek, módszerek, míg a fiatal felnőtt korosztály esetében az önkéntesség és a munka világában való boldogulás lehetőségei.

3. Hipotézis

A natúrparkok, és más hasonló, alulról szerveződő szervezetek vidékfejlesztési és környezeti nevelési tevékenységei hozzájárulnak a fiatalok helyi identitásához és környezettudatosságukhoz.

Amennyiben e szervezetek környezeti nevelési és fiatalok motiválására alkalmas programjai elérnek a gyermekekhez és a fiatalokhoz, a vidéki térségek előregedése csökkenthető.

Eszközei:

- egységes kritériumrendszer a natúrparkok és natúrparki logika alapján működő szervezetek számára,
- módszertani javaslatokat tartalmazó gyűjtemény.

4. A kutatás alanyai

A kutatás alanyai a vidéki natúrparkok és natúrpark elvek alapján működő civil szervezetek szakemberei (alkalmazottak, tisztviselők, önkéntesek).

1. *Natúrparki szakemberek*

„Belső” (munkaszervezet) és „külső” (partnerszervezetek) – ők a „bátorítók, segítők” a folyamatban. Bevonásuk praktikusán térségi szintű koordinátor („natúrparki EFOP kutatási témafelelős”) segítségével történik.

2. *Jó gyakorlatot folytató, nem natúrparki szereplők*

A mintaelemszám Magyarország és Ausztria területéről összesen 230 fő önkéntes válaszadó.

5. Kutatási módszerek

1) *Az érintett témákban meglévő kutatások, szakmai háttéranyagok felkutatása, célirányos elemzése*

Felmérés szintje, helyszínei: országos és térségi (natúrparki). Pl.: Ifjúságkutatás, osztrák natúrparkiskolai rendszer háttéranyagai, magyarországi ökoiskolai rendszer vizsgálata.

A két vizsgált ország (Ausztria és Magyarország) tekintetében 2 koordinatív jellegű rendszer összehasonlítását végeztük el, melynek oka, hogy azokra a forrásokra iygekeztünk fókuszálni, mely a leginkább alkalmas arra, hogy a gyermekeket összegyűjtse, egyéni tulajdonságaikat ugyan figyelembe véve, de mégis egy halmazként kezelje.

A magyar ökoiskolai rendszer alapvető jellegzetessége, hogy az alapszintű, általános iskolai oktatást strukturálja annak érdekében, hogy az alaptantárgyak oktatása mellett környezettudatosságra is nevelje a gyermekeket. Ennek a rendszernek az áttekintésére azért van szükség, mert a megállapításokat úgy kell megtenni, hogy a már működő struktúrák előnyeit ki tudja használni, illetve figyelembe vegye, és ne hasson a már bevezetett rendszerek ellenében.

A magyar ökoiskolai rendszer alapjai – szemelvények és kommentárok a magyar ökoiskolai rendszer szabályozásából

„Környezetünk megfelelő állapota a jelen és a jövő nemzedékek alapvető életfeltétele. Minősége határozza meg a benne élők élettartamát és az életük minőségét is. Viselkedésünk, egymáshoz való viszonyunk is más rendezett, egészséges környezetben, mint amikor zaj, szennyeződés, sivár táj és szemét vesz körül minket.

A levegő, a víz és a talaj szennyezettsége folytán lassan, észrevétlenül mérgeződünk. Időről-időre értetlenül állunk egy-egy környezeti tragédia előtt. Tapasztaljuk, hogy annak elemzői, és a kárenyhítésben részt vállalók távol keresik a hasonló esetek elkerülésének kulcsát attól, amit környezetvédelemnek, az erőforrások fenntartható használatának és a kockázatok tervszerű mérséklésének nevezünk.

Amióta környezetünk megannyi elemében tapasztaljuk a romlást, ráébredtünk, hogy a környezet voltaképpen érték, amit védenünk kell. De védeni csak azt tudjuk, amit ismerünk! Sőt, ismereteket kell szereznünk és átadnunk arról is, hogy miként őrizzük meg ezt az értéket. A környezeti nevelés nemzetközi és hazai szinten is izgalmas, a kihívásokhoz gyorsan alkalmazkodó pedagógiai terület.

Jó ökoiskolának lenni! – valljuk nagyon sokan, mert hasonlóan érző és gondolkodó közösséghez, hálózathoz tartozunk, mert a fenntarthatóságra neveléssel a tanulókon keresztül a szülők gondolkodásmódját is formáljuk, és ez nagyon fontos minden környezeti nevelőnek.”¹

A cél nemes, de ez alapján a gyermek nem kerül közelebb a saját lakókörnyezetének a megőrzéséhez. Fontos, hogy a szemléletformálás során egyértelművé váljon a saját felelősségi köre. Pl. a légkör tisztaságának megőrzése érdekében egy gyermek keveset tehet, de ha azt a tudást is megkapja, hogy a helyben termelt zöldség vásárlásával ráhatása lesz a helyi vállalkozás erősödéséhez, illetve ezáltal mellőzhető lenne az árubeszállítás nagyságrendje, akkor talán komolyan tudja venni.

Az ökoiskolák létrehozása a fenntarthatóságra nevelés jogán alapul.

Az ENSZ a 2005–2014 közötti időszakot a „Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének” nyilvánította. A nemzetközi szervezet egy teljes évtizedet szán arra, hogy a nevelés és oktatás minden szintjét és formáját áthassák a fenntarthatósági alapelvek. A téma fontosságát mi sem jelzi jobban, mint hogy a fenntarthatóságra nevelés évtizede mellett mindössze két nevelési témájú évtizedet indított útjára az ENSZ: az Oktatást Mindenkinnek és az Írni-Olvasni Tudás Évtizedét, amelynek az a célja, hogy a Földön mindenkinnek lehetősége legyen megtanulni írni és olvasni. Az ENSZ szerint tehát két alapvető kihívással néz ma szembe a nevelés és az oktatás. Meg kell tanítani mindenkit írni és olvasni, és fel kell készíteni arra, hogy tudatosan, építő módon tudjon hozzájárulni a fenntartható társadalom életéhez.

Láthatjuk tehát, hogy a fenntarthatóságra nevelés ma már nem a nevelés, oktatás valamely szeletét vagy formáját írja le, hanem a nevelés, oktatás átfogó eszmerendszerét nyújtja. Az európai régióban az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága az UNESCO-val együttműködve megalkotta és elfogadta a Tanulás a fenntarthatóságért stratégiát.

---

¹ Részlet az „Út az ökoiskola felé” c. módszertani anyagból (Oktatókutató – és Fejlesztő Intézet)

A stratégia célja, hogy a fenntarthatóság elvei, céljai, módszerei, a minőségi élet végső soron etikai értékei jelenjenek meg életünk minden színterén, az iskolában, a munkahelyeken, otthon és a különböző közösségekben.

A 2012. évi ENSZ világkonferencia a környezeti neveléssel mármint fenntarthatóságra neveléssel foglalkozott. A világkonferenciára készülve az UNESCO az oktatás helyzetéről, valamint a jövőorientált oktatásra vonatkozó javaslatokról önálló anyagot készített.

Az UNESCO szerint az oktatás az egyik legfontosabb eszköz a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenség elleni harcban. A különböző készségek elsajátítása és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tudás megszerzése mind hozzájárulnak a fenntartható társadalmak létrehozásához. Az oktatásban két programot emelnek ki: az **EFA (Education for All, Oktatás Mindenkinek)** program (2000–2015) céljai az emberi jogok tiszteletben tartására alapozó oktatás színvonalának javítása, a béke kultúrájára való nevelés, az innováció előmozdítása, az oktatásból kimaradó általános iskolás gyerekek integrálása, és a nemek közötti különbség megszüntetése.

Az **ESD (Education for Sustainable Development, Tanulás a fenntarthatóságért)** legfontosabb elemei: a hagyományos és nem hagyományos képzési rendszerek újra orientálása, a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó témák oktatása, az UNESCO tagállamokban a fenntartható fejlődés tanulmányának a nemzeti programokba történő integrálása.

Az UNESCO a Fenntarthatóságra Nevelés ENSZ Évtized (2005–2014) fő felelőseként a Riói konferenciára 2009-ben és 2014-ben is jelentést készített a fenntartható fejlődés tanulmányáról.

Az Európai Unió Tanácsa, 3 felismerve, hogy a következő évtizedekben több súlyos környezeti kérdéssel kell szembenézni, olyan intézkedések meghozatalára kérte fel a tagállamokat, amelyek biztosítják, hogy az oktatás a fenntarthatóságot szolgálja.

A do-1 Az ENSZ 57. közgyűlésének 59/237-es döntése: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002166/216606e.pdf> (utolsó letöltés: 2016. március 24.);

a Tbiliszi+35 konferencia záródokumentuma elérhető:

https://cmsdata.iucn.org/downloads/tbilisi_story_komunike_small.pdf (utolsó letöltés: 2016. március 24.)

2 Más fordításban: Tanulás a Fenntarthatóságért ENSZ Évtized, vagy Tanulás a Fenntartható Fejlődésért ENSZ Évtized, mely utóbbi fordítást a gyakran primer „gazdasági növekedés”-kent értelmezett fenntartható fejlődés fogalmi értelmezés miatt a kiadványban igyekszünk elkerülni (a szerk. megjegyzése).

3 Az Európai Unió Tanácsa 2010. november 19-i következtetései a fenntartható fejlődést szolgáló oktatásról:

(2010/C327/05)<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:327:0011:0014:HU:PDF>

Elméleti alapok, pedagógiai megközelítésmód

Út az Ökoiskola felé a dokumentumban felsorolt teendők nagyrészt összecsengenek az ökoiskoláktól elvártakkal:

- a fenntarthatóság témája kerüljön be a tananyagokba,
- legyen fontos a pedagógusok és az őket segítő munkatársak „ökotudatossága”, amelyhez megfelelő képzéseket kell biztosítani,
- legyen multi- és interdiszciplináris együttműködés a pedagógusok között,
- az iskola működjön együtt a szülőkkel és a helyi szervezetekkel, és
- dolgozzanak „egész iskolás megközelítés” szerint.

Kiemelik, hogy az oktatási intézményeknek minden szinten maguknak is arra kell törekedniük, hogy fenntartható szervezetek legyenek, és példaként szolgáljanak a fenntartható fejlődés elveinek politikájukba és gyakorlatukba történő beépítése révén, nevezetesen azáltal, hogy energiát takarítanak meg, természeti erőforrások felhasználásával építkeznek és dolgoznak, valamint fenntartható beszerzési és fogyasztási politikát alakítanak ki.

Magyarország **Alaptörvénye** rögzíti a fenntarthatóság felé való átmenettel kapcsolatos alapvető értékeket, nevesítve a fenntartható fejlődés elvét is. A környezet védelmi, az állatvédelmi és a hulladéktörvény már évekkel ezelőtt megfogalmazott olyan célokat, alapelveket és általános szabályokat, amelyek erősítik a társadalomban és az iskolákban is a fenntarthatóság megvalósulását. Erre épül a Nemzeti Környezet védelmi Program tervezete is, amely az alapelvek között idéz az Alaptörvényből.

A 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program 2015–2020 szövegében 7 szereplő alapelvek is igen fontos területeket fogalmaznak meg az intézmények számára:

1. „A környezet védelmi törvényben szereplő alapelvek, amelyek alapvetően a környezet használat helyes módjára (elővigyázatosság, megelőzés, helyreállítás), a felelősség vállalására (a szennyező fizet), a közérdekből fakadóan az együttműködés és átláthatóság fontosságára hívják fel a figyelmet (tájékoztatás, nyilvánosság);
2. a környezeti problémák, jelenségek, folyamatok összetettségéből eredően mind nagyobb teret kell kapnia a holisztikus megközelítésnek (összefüggések vizsgálata, hatás folyamatok feltárása), az integráció elvének, valamint a rövid-, közép- és hosszú távú szempontok egyidejű figyelembevételének;
3. mivel a környezeti problémák megelőzése az egész társadalom támogatását igényli, ezért megkerülhetetlen a kidolgozás és a megvalósítás során a partnerség és a szubszidiaritás elve;
4. a területiség elvének érvényesítése, a fenntartható tér használat, a kedvező területi hatások elősegítése és területi szinergia megvalósítása, a környezeti, társadalmi és gazdasági adottságokhoz illeszkedő, területileg differenciált beavatkozások kialakításának elve;
5. tekintettel arra, hogy az Alaptörvény értelmében „Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez”,
6. kiemelt figyelmet kell szentelni az esélyegyenlőség, a társadalmi igazságosság, valamint a nemzedéken belüli és nemzedékek közötti szolidaritás elvének; melyek egyúttal kapcsolódnak

7. a helyi erőforrások fenntartható hasznosításának elvéhez, miszerint törekedni kell a közösségek szükségleteinek helyi szinten, helyi erőforrásokból történő kielégítésére, de egyben a helyi sajátosságok, sokszínűség, készletek védelmére is.”

A helyzetelemzéshez kapcsolódóan a Program három kiemelt célt fogalmaz meg:

1. az életmentőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek javítása;
2. természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata;
3. Az erőforrás takarékoság és hatékonyság javítása, a gazdaság zöldítése.

A célok elérése érdekében minden területre intézkedéseket is sorol a tervezet. A program stratégiai eszközei között fogalmazza meg a környezettudatos szemlélet es gondolkodásmód erősítését, amely feladatot ad a köznevelési intézményeknek is.

A **Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiát** a 18/2013. (III.28.) Országgyűlési Határozat fogalmazta meg, mely szintén iránymutató lehet az iskoláknak.

A környezeti nevelés mindig alkalmazkodik az intézményesült **oktatás** aktuális kereteihez.

A következőkben röviden áttekintjük ezeket a kereteket. A magyar iskolák intézményi alapdokumentumait a 2012. évi CXXIV. törvénnyel módosított 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről (a továbbiakban: Nkt.), az intézmények működéséről szóló 20/2012 EMMI rendelet (a továbbiakban: EmmiR), a 110/2012 Kormányrendelet, a Nemzeti alaptanterv bevezetéséről melléklete (a továbbiakban: Nat)10 határozza meg.

Az Nkt. es a rendeletek alapján készítik el az intézmények a nevelési oktatási dokumentumaikat, amelyek jelenleg különböző mertekben tartalmazzak a környezeti es a fenntarthatóságra nevelés célrendszerét és pedagógiai, fejlesztési, módszertani feladatait.

Az intézmény alapdokumentuma a Pedagógiai program melynek tartalmat az EmmiR 7. §-a szabályozza. Itt találjuk a (1) bekezdés bm) pontjában, hogy a **PP-ban** rögzíteni kell az egészségnevelési és környezeti nevelési elveket. A (4) bekezdésben pedig a hagyományostól eltérő oktatásszervezési lehetőségek szerepelnek, melyek közül a rendelet nevesíti a projektoktatást, és ide sorolható az **erdei iskola**, mint tanulás szervezési módszer.

A 2013/2014-es tanévtől minden általános iskolának „a nevelés oktatást a délelőtti és délutáni tanítási időszakban olyan módon kell megszervezni, hogy a foglalkozások legalább tizenhat óráig tartsanak” (Nkt. 27. § (2) bekezdés).

Az iskolákban így megnövekedett a tanórán kívüli foglalkozásokra fordítható időkeret, ami lehetőséget teremt az ökoiskolai programok nagyobb mértékű megvalósítására is. Az ökoiskolai programok továbbá teljes mertekben illeszthetők az egész napos iskolaként működő iskolák pedagógiai tevékenység rendszerébe is – ahol a tanórán es tanórán kívüli foglalkozások a délelőtti és délutáni időszáv között egyenletesen oszlanak el.

Az [Nkt. 27. §. (2)]. Az EmmiR, az Nkt. 25. §. (5) bekezdés es a tanulói jogok 46. § (3) bekezdés b) pontja rendelkezik arról is, hogy a tanuló számára biztosítani kell a **biztonságos és egészséges környezetet** az Alaptörvénynek is megfelelően. Ha a pedagógusok meglátják a lehetőséget abban, hogy az intézmény működtetésével, adottságaival neveljenek, akkor ez is alapja lehetne (például büfé választék, kerekpar tárolási lehetősége, megfelelő világítás, fűtés) a környezet tudatosságra, fenntarthatóságra való nevelésnek.

A középfokú oktatásban az érettségi bizonyítvány kiadásának feltételeként megjelenik a **közösségi szolgálat** [Nkt. 6. § (4), először 2016 májusától], amelyet az EmmiR 133.§-a részletez. Ennek az (1) bekezdésében szerepel a területek között „e) a környezet- és természetvédelemi” tevékenység. Az iskoláknak tehát lehetőségük van az ilyen területeken működő intézményekkel, szervezetekkel is megállapodást kötni.

Az EmmiR 128. § rendelkezik az **egészségfejlesztés** feladatairól: táplálkozás, mozgás, szenvedélybetegségek megelőzése és a személyi higiéné.

A 130. § külön foglalkozik az egészséges táplálkozással: a büfé és az automaták áru kínálatánál be kell szerezni az egészségügyi szolgálat véleményét. Az iskolákban a hatályos jogszabályok alapján nem lehet egészségtelennek minősített (azaz az úgynevezett „chipsado” hatálya alá tartozó) termékeket árulni (20/2012 (VIII.31) EMMI rendelet 129.§ (4).

Az EmmiR 191/A. § (2) pontja nevesíti 2015. júniusa óta az **Ökoiskola Programot**, melynek megvalósulását a két érintett tárca közösen segíti.

A hazai ökoiskolai hálózat kialakulásának előzményei

Az érdeklődők az 1977-ben, Tbilisziben rendezett UNESCO konferenciától a 2012. évi Rio+20 világ konferenciáig, valamint számos nemzet környezeti nevelési gyakorlatáról – beleértve az USA 1990-ben elfogadott önálló környezeti nevelési törvényét is –, hasznos információkat találhatnak az OFI (ofi.hu) és a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület (mkne.hu) honlapján, valamint az Útmutató 3. fejezetében. Az ökoiskola program részé ennek a nemzetközi folyamatnak.

Az ökoiskola hálózat az „Environmental School Initiatives”, azaz a Környezeti Iskolai Kezdeményezések nemzetközi hálózat (a továbbiakban: ENSI) minden tagországában azonos elvek és módszerek alapján alakult ki. Az ENSI az OECD égisze alatt kialakult decentralizált nemzetközi hálózat.

Tagjai azon országok, amelyek a környezeti nevelésre és az iskola fejlesztésre vonatkozó elképzeléseiket, tapasztalataikat ki szeretnék cserélni, és szeretnének együttműködni a nemzetközi szinten.

1986 óta az ENSI olyan oktatási fejlesztéseket támogat, amelyek segítik a környezet megértését, a nemzetközi szintű kutatások és tapasztalatok cseréje révén aktívan közelítenek a tanításhoz, a tanuláshoz és az állampolgári neveléshez. Leglényegesebb tudományos alapelvük: azoknak az iskoláknak, tanároknak, tanárképzőknek, tanulóknak és kutatóknak a részvételét elnyerni, akiknek a figyelme az akció kutatásra és a fenntartható fejlődésre irányul. 1996-ban elkészült az OECD ENSI magyarországi környezeti nevelésről szóló tanulmánya, amelynek megállapításai és javaslatai nagy hatással voltak az azóta eltelt időszak e területen lejátszódó folyamataira, és amelyeket a fejezetben később mutatunk be.

Az ökoiskolai hálózat kialakítása érdekében az ENSI helyi képviselői minden országban olyan iskolákat kerestek meg, amelyek már tevékenységeikben előzőleg megmutatták, hogy erősen elkötelezettek a környezeti nevelés terén.

A hálózat építésének első szakaszában ezekkel az iskolákkal folyt intenzív munka, melynek során az alapelveket a helyi adottságokhoz igazították, és kidolgozták az iskolák zöldítését leginkább szolgáló módszereket.

A következő fázisban a kidolgozott alapelveket és módszereket kipróbálásra kerültek, és tovább finomították. Ebben a szakaszban határozták meg az ökoiskolák működési sajátosságait, kritériumait és indikátorait, ami a további iskola fejlesztések és a nemzetközi együttműködést megalapozó összehasonlító vizsgálódások szempontjából volt fontos.

A feljebb említett ENSI-jelentés már 1996-ban megállapíthatta, hogy a környezeti nevelés a tanterv része lett Magyarországon. A Nat-ban keressztervterületként szerepelt, de megjelent az egyes műveltségi tartalmakban is. Természetesen – sok más témával, nevelési területtel együtt – nagyon is iskola- és pedagógus függő volt. (Megjegyzés: a rejtett tantervek szerepét ld. az 1.5.1. fejezetben.) Problémát jelentett az is, hogy a környezeti témák a vizsga követelményekben sem alkottak összefüggő rendszert, és teljesen hiányoztak a nem természettudományos tantárgyakból. A pedagógusok nem voltak eléggé képzettek, jártasak a területen, nem volt megfelelő a finanszírozás sem.

Elméleti alapok, pedagógiai megközelítésmód

Az ökoiskola hálózat hazai elindulását ld. az 1.3. fejezetben. A szakemberek elméleti és gyakorlati munkássága egyre jobban érezte hatását az oktatás politikában és az iskolai oktatási gyakorlatokban is.

Nagy változást jelentett a 2004-es év, ettől kezdve a környezeti nevelést kötelező elemként kellett megjeleníteni a pedagógiai programban és a helyi tantervben. Lehetőség nyílt az erdei iskolai programok beépítésére is, amely a tanórai oktatás nevelés részeként tekintette az erre fordított időt is. Érdemes már most megemlíteni, hogy 2005-től kezdődően, az egymás közti feladat megosztás alapján az oktatásért és a környezet védelemért felelős minisztériumok folyamatos szakmai, és lehetőségeik szerinti anyagi támogatásával minden évben meghirdettek a három évre szóló Ökoiskola cím elnyerésének lehetőségét, és az ilyen intézmények száma szépen gyarapodott.

Lezajlott a referencia intézményi minősítés. 2016-tól, elsősorban az ökoiskolai tartalmi fejlesztésekre épülve, meghirdetik az un. Fenntarthatósági Téma hetet az összes (nem csak öko-) iskola számára.

Az ökoiskolai pályázatot 2005-től írta ki a környezetvédelemért felelős tárca.

A cím 3 évre szól, 2012-től az Örökös Ökoiskolai pályázatot is kiírták, melyet azok pályázhattak meg, akik már 3-szor elnyerték az Ökoiskola címet. Az ökoiskolák közötti információ-áramlást az Ökoiskolai Hírlevél (OFI kezeli) és különböző régiós szintű konferenciák biztosítják.

2014. áprilisában kb. 700 ökoiskola volt, ebből kb. 150 örökös ökoiskola. A címmel rendelkező intézmények kb. 70 %-a általános iskola.

2018-ban ez a szám 1000 körül volt az ökoiskolák és az örökös ökoiskolák száma -ez kb. az iskolák 1/5-e. Az ökoiskolai rendszer a Svájci-Magyar Együttműködési Program keretében került kiszélesítésre, így a rendszerben már a Zöld Óvodák is helyet kaptak.

Az ökoiskolai kritériumrendszer rövid áttekintése:

1. Alapdokumentumok létrehozása (pedagógiai program az ökoiskolai kritériumok beépítésével, ökoiskolai munkacsoport létrehozása, munkaterv kialakítása)
2. Szervezeti feltételek biztosítása (intézményi humánpolitika, szükséges továbbképzések, módszertani megújulás)
3. Pedagógiai munka (téma nap, projekt, erdei iskola, terepgyakorlat, valós helyi problémák, helyi vagy nemzetközi oktatási programokhoz való kapcsolódás)
4. Az intézmény működtetése az ökoiskolai alapvetéseknek megfelelően (szelektív hulladékgyűjtés, minden területen takarékoság, büfé stb.)
5. Kommunikáció (az intézmény belső és külső kommunikációja, akciók szervezése, partnerközpontú működés)
6. Együttműködések létrehozása, működtetése (hálózati tanulás, civil szervezetek bekapcsolása, szülők bevonása)
7. Helyi közösség, közvetlen környezet (saját környezet gondozása, gondnokság vállalása, értékek feltérképezése, helyi közösség által szervezett programokon való részt vétel)
8. Az intézmény arculata és specialitása

Ökoiskolai tanárok kívánatos kompetenciái:

rendszer szemléletű gondolkodás, kritikai gondolkodás, kreatív gondolkodás, a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tudáselemek megléte, a fenntartható fejlődést nem támogató döntések következményeinek ismerete, a globális, regionális, nemzeti és helyi környezeti problémák ismerete, a környezeti problémák gazdasági, ökológiai és társadalmi következményeinek ismerete, a fenntartható fejlődés etikai dimenziójának tudatosítása, a nemzedékek közötti és nemzedéken belüli szolidaritás iránti felelősség.

Ökoiskolák alapjellemezői:

Intézményszintű megközelítés (pl. iskolazöldítés), rejtett tanterv (Mit közvetít az iskola? – értékrendek), megismerés alapú tanulás, nem hagyományos tanulási szervezési formák, kooperatív tanulás, téma nap, téma hét, projektmódszer, erdei iskola, terepgyakorlat

Az ökoiskolai kritériumrendszer nem kezeli a helyi sajátosságokat, melyek nélkül értékes fenntarthatósági elveket adhatnak át ugyan a fiataloknak, de nehezen tudják a helyi boldogulásuk érdekében felhasználni.

Osztrák natúrparkiskolai rendszer

Az Ausztriában működő natúrparkiskolai rendszert a projektben résztvevő szakemberek korábbi tanulmányutak alkalmával testközelből megismerhették, az EFOP Együtt a fiatalokért! projekt keretében pedig a rendszert működtető Osztrák Natúrpark Szövetség munkatársaival is folyamatos a tapasztalatcsere a témával kapcsolatban.

Az osztrák natúrparkiskolák alapvetése a következő:

A "Natúrpark iskola" címet olyan iskolák nyerhetik el, amelyek natúrpark területén található, és különleges elkötelezettségről tesznek tanúságot a natúrpark céljai – a természetvédelem, a rekreáció, a képzés és a térségfejlesztés – területén. Az értékelés célja az iskolákban olyan folyamat elindítása ill. támogatása, amelynek eredményeként az iskola hétköznapijában részt vevő valamennyi csoport („iskola-közösség”) elkötelezi magát a fenntartható fejlődés mellett és a natúrpark célok megvalósulása érdekében tevékenykedik.

A kritériumkatalógus tartalmazza a natúrpark iskolák számára releváns területeket, és a helyszínre, az iskolaszervezetre és az oktatásra is kitér. A „natúrpark iskola” cím elnyerésének és megtartásának feltétele minden idevágó szövetségi, tartományi vagy az illetékes önkormányzat által meghozott törvény és rendelet betartása, továbbá a kritériumoknak való megfelelés kiértékelése legkésőbb négy év elteltét követően. Ezek KÖTELEZŐ kritériumok, teljesülésüket értékelési folyamat keretei között kell igazolni.

Az Osztrák Natúrpark Szövetség (ONSZ) által kiválasztott értékelő szakember által végzett értékelés alapja az „Értékelési jegyzőkönyv”, amelyet digitális úton, Excel fájlban minden natúrpark iskolának elküldenek. Elsőként ki kell tölteni a Törzsadat űrlapot, és ezt követően minden kritériumot. A megadott követelmények megvalósulását, illetve a megvalósulásra vonatkozó igazolásokat az iskolák feladata feltüntetni a jegyzőkönyvben. A „Megvalósítás” sorban pontokba szedve, tömören fel kell tüntetni az adott iskola tevékenységeit, az „Igazolás” sorban az ide tartozó dokumentáció szerepeljen, illetve annak módja, hogy miként lehet az adott teljesítményt bemutatni az értékelő szakembernek. A „Megjegyzések” sorban hasznos információk találhatóak.

A kitöltött értékelési jegyzőkönyvet digitális formában kell eljuttatni az értékelést végző szakembernek, ez felkészülési alapul szolgál a későbbiekben a natúrpark iskolában zajló „Értékelési beszélgetés”-hez. Ennek időpontját közösen határozzák meg, az érintett iskolák több időpontot javasolnak. A két-három órás értékelési beszélgetés során kérdéseket intéznek a natúrpark iskoláért felelős személyekhez és megnézik magát az iskolát.

Az értékelés eredményét az értékelést végző szakember összefoglalja és elküldi az Osztrák Natúrpark Szövetségnek (ONSZ), továbbá az érintett natúrpark iskolának és natúrparknak.

Kritériumok

Az alábbiakban olvasható az osztrák natúrparkiskolai rendszer kritériumrendszer, magyarázatokkal, segítő megjegyzésekkel a 15 kritérium megvalósításához. Amennyiben a megadott kritériumokon túlmenően további kezdeményezések is megvalósultak, ezeket is be kell mutatni:

1. Fekvés

Követelmény: Az iskolának natúrpark-településen kell lennie. Az iskola fenntartója lehet natúrpark-település vagy magánintézmény, de tartományi vagy állami fenntartású iskolák is elnyerhetik a natúrpark iskola címet.

Iskolafenntartóként szóba jöhetnek: települési önkormányzatok (többnyire általános iskolák esetében) egyesületek vagy egyházi intézmények, rendek, (minden iskolatípus) tartományok (szakiskolák, mezőgazdasági iskolák) továbbá az állam (általános tantervű középiskolák, szakközépiskolák, felsőszintű szakiskolák).

Kiegészítés

Fontos megismerni az iskola vonzáskörzetét is (ahonnan a tanulók érkeznek), hogy visszajelzést kapjunk a natúrpark iskola tevékenységének natúrpark határain túli hatóterületéről és dokumentáljuk azt.

Igazolás módja:

Az iskolafenntartó és a natúrpark település kinevezése, megbízása

2. Hivatalos határozathozatal

Követelmény

Három alapvető határozat megléte szükséges a natúrparkiskolai névhasználat megszerzéséhez: az iskolafórum - iskolaközösség (*iskolavezetés, tanárok és szülői munkaközösségi képviselők részvételével*) ill. iskolaközösségi bizottság (*igazgató és 3-3 képviselő a tanárok, diákok és szülők részéről felső tagozatban és középiskolákban*), a natúrpark elnökség, illetve az iskolafenntartó részéről

Ehhez az Osztrák Natúrpark Szövetég mintanyomtatványokat biztosít, melyeket a mindenkori meghatalmazott személyeknek (pl. iskolavezető, polgármester, illetékes tartományi, ill. minisztériumi ügyosztály) kell ellátni aláírással. Lényeges a határozat dátuma is.

Igazolás módja:

a határozatok másolata

3. Összehangolt irányvonal

Követelmény

Az iskola irányvonala és az iskolaprofil összhangban van a natúrpark tematikájával, céljaival és elképzeléseivel. Az iskola irányvonalát jól látható helyen kell feltüntetni és tartalmaznia kell legalább egy központi gondolatot a természetvédelem és fenntarthatóság fontosságáról.

- Az Iskolaprogram az iskola irányvonalából és fejlesztési tervéből áll (amelyben szerepel a jelenlegi állapot, konkrét célok és intézkedések). Az iskolafejlesztés egy eszköze, és az adott, egyedi iskola folyamatos továbbfejlődésére, színvonala emelésére szolgál; az iskolaprogram időben behatárolt és többnyire olyan kiválasztott témakörökre koncentrálnak,

amelyek terén fejlesztési szükséglet áll fenn. Az adott iskolának iskolaprogramjában be kell mutatnia specifikus iskolaprofilját, hogy így alakítson ki saját identitást.

- Az Iskola irányvonala az alábbi területeket tartalmazza: „egymással való érintkezés“ (iskolai házirend, magatartásra vonatkozó megállapodások), „személyiségfejlődés“ (személyre szabottan) „egészség és táplálkozás“, „transzparencia az osztályozás területén“ továbbá etikai alapelvek az iskolai hétköznapiakban“. Itt az adott iskola alapvető értékeit („filozófiáját“) jelenítik meg; mindezeket tömör, jól megjegyezhető megfogalmazásban, ami az emberek számára könnyen érthető.
- Az Iskolaprofil az összes tevékenység, magatartásforma és adottság összessége, amely az adott iskolára jellemző vagy onnan kiindul (pl. szakmai vagy szakmán túli kínálatok, éppúgy, mint meghatározott szolgáltatások). Az iskolaprofil lehet módosítani, és fontos, hogy kihangsúlyozza az iskola jellegzetességeit.

A megfelelő iskolapartnerségi fórum részéről az engedélyezést aláírásokkal lehet igazolni. Ha az iskolának van honlapja, azon szerepelnie kell az irányvonalnak.

Kiegészítés

A tartalmak és célok rendszeres (kb. két évente elvégzett) közös felülvizsgálata alapul szolgálhat a belső értékeléshez. Ha a natúrpark iskola cím elnyerését követően változásokra kerül sor, ezeket a bekövetkezésük dátumának megadásával dokumentálni kell.

Igazolás módja:

Írásos prezentáció az iskolában („hirdetőfal”), az iskola honlapján, archiválniuk kell

4. Közös meghatározott oktatási és tanulási célok

Követelmény

Az adott natúrpark egyedi jellegzetességeinek figyelembe vételével az iskola és a natúrpark közös oktatási és tanulási célokat határoz meg, a négy tartópillérre – védelem, rekreáció, képzés, térségfejlesztés – építve.

- Az oktatási célokban meg kell adni, hogy a tanárok milyen célokat kívánnak elérni az oktatási témák segítségével.
- A tanulási célok a tanulási folyamat eredményére vonatkoznak, amellyel a tanulók egy meghatározott (tanulási) tartalom megismerése során gazdagodnak.

Az oktatási és tanulási célokat bizonyos időtartamon belül meg kell valósítani, ezt az iskola és a natúrpark közös határozza meg. Az adott iskola típusától függően lehetőség van tematikus súlypontok megjelölésére, továbbá egyeztetve annak időtartamát, a négy tartópillér közül lehet egy bizonyos kiválasztott területre koncentrálni, de hosszútávon mind a négy tartópillért figyelembe kell venni.

Kiegészítés

A célok aktualizálását, frissítését legalább két évente egyszer el kell végezni, s ezt a dátum megadásával dokumentálni.

Igazolás módja:

az oktatási és tanulási célok ill. a módosítások bemutatása írott formában, továbbá ezek archiválása

5. Kapcsolattartó személyek

Követelmény

A natúrparkban és az iskolában is legyenek meg a kapcsolattartó személyek, akik megosztják egymással gondolataikat és kölcsönösen tájékoztatják egymást az éppen aktuális tevékenységekről.

Az iskola és a natúrpark részéről kijelölt személy kiléte legyen publikus (hirdetőtábla, iskolai honlap, szülői hírlevél, ...). A neveket a kinevezés időpontjának megadásával tüntessék fel a „Megvalósítás” mezőben.

Kiegészítés

A natúrparkoknak kapcsolattartási kötelezettsége van a natúrpark iskolák felé. Ha az évek folyamán személyi változásokra kerül sor, ezeket bekövetkezésük dátumával dokumentálni kell.

Igazolás módja:

a kapcsolattartó személyek megkérdezése a gondolatcsere, a nyilvánosság tájékoztatásának gyakoriságáról (fotók, közlemény megtekintése), iskolai honlap

6. Információ a natúrparkról az iskolában

Követelmény

A natúrpark és az iskola közösen dolgozza ki a natúrpark bemutatásának lehetőségét az iskolában (pl. egy projekt keretében)

Az információk ne csak a natúrpark bemutatását tartalmazzák, hanem terjedjenek ki a natúrpark aktuális programjaira és kínálatára, továbbá a közös tevékenységekre is. Lehetőségek: információs tér, infó-tábla, projektsarok, iskolai honlap, szülői hírlevél, éves beszámoló, szülői értekezlet, ...

Mivel ez a kritérium dinamikus kialakítású, az aktualitásokat (az iskolai tanév megadásával) szintén lényeges dokumentálni

Kiegészítés

Az egész iskolai közösség bevonása szükséges (a nem a tanítással foglalkozó munkatársak is).

Igazolás módja:

bejárás, megkérdezés, fényképek, iskolai honlap leadása

7. Natúrpark nap

Követelmény

A natúrpark négy pillérének figyelembe vételével iskolafokozatonként évente legalább egyszer natúrpark napot tartanak egy natúrparkban.

A natúrpark nap időpontját és súlyponti témáit az iskola és a natúrpark közösen határozza meg – optimális esetben minden natúrpark iskola azonos időpontban rendezi meg a natúrpark napot. Tartományi szinten is meg lehet határozni közös időpontot.

Ha a natúrpark napon az egész iskola (de legalább iskolafokozatonként egy osztály) részt vesz, a kritérium teljesült.

Kiegészítés

Lehetőség van itt a saját natúrpark területén tett kirándulásokra, tanulmányi látogatásokra, vezetett túrákra stb., de ugyanígy más natúrparkokba is el lehet látogatni.

Igazolás módja:

kérdőívek, portfóliók, fényképek, kiállítások, szülői értesítők, iskolai honlap

8. Projektnapok

Követelmény

A natúrpark súlyponti témáihoz kapcsolódóan több projektnapot is tartanak.

Az általános iskola harmadik-negyedik osztályában kettő, felső tagozatban négy projektnapot tartanak. Arra is lehetőség van, hogy egyetlen egy iskolafokozaton tartsák meg a projektnapokat, és nem kell minden évben megrendezni azokat. Időpontjukat és súlyponti témáikat maga az iskola határozza meg. Középsiskolákban ugyanazok az előírások érvényesek, mint a felső tagozatban.

A cél az, hogy egy iskola minden diákjának lehetősége legyen arra, hogy iskolás korában a különböző iskolafokozatokban több projektnapon is részt vegyen.

Kiegészítés

A több napos tanulmányi kirándulás napjait is fel lehet használni projektnapok megtartására. Szintén érdekes kínálatot jelenthetnek a „kalandnapok”.

Igazolás módja:

projekt(nap)-beszámolók, portfóliók, kérdőíves felmérések, fényképek, iskolai honlap

9. Szakértők bevonása

Követelmény

Az oktatás folyamatába szakértőket is bevonnak a különböző natúrpark témák vonatkozásában.

Legalább két évente egyszer szakértők mutassanak be szakmai tartalmakat (pl. előadások keretében), továbbá végezzenek aktív tevékenységet a tanulókkal közösen (projektek,

kirándulások). Az iskola határozza meg, ki számít a számára „szakértőnek” (pl. különféle ismereti területeken tevékenykedő szakemberek, erdészek, mezőgazdászok, gazdálkodók, kézművesek, hatóságok képviselői, stb.). A „Megvalósítás” sorban a tanév megadásával tüntessék fel a szakértők tevékenységeit.

Kiegészítés

Alapvetően tanulmányai során a natúrpark iskola minden tanulójának részt kellene vennie olyan programon, ahol szakértők társaságában tevékenykedhet. Ezen kívül ajánlatos olyan kínálattal is foglalkozni, amely az iskola közvetítésével pl. a szülőknek szól.

Igazolás módja:

a bevont szakértők névjegyzéke, meghívók, fényképek a szakértőkkel végzett tevékenységekről, kérdőívek, szülői hírlevelek, az iskola honlapja.

10. Továbbképzés tanárok számára

Követelmény

A natúrpark iskola évente egyszer továbbképzést tart a tanárok számára a „Natúrpark” témához kapcsolódóan.

Legalább egy fél napot szükséges arra fordítani, hogy natúrpark témákkal és projექtekkel foglalkozzanak (az adott iskola keretei között, ill. több iskolára kiterjedő pedagógus továbbképző programok, kirándulások, stb).

Az iskola maga is lehet a szervező, de ez nem kötelező, a natúrpark központi rendezvényei is megfelelőek, ha azokon az iskolák részéről megfelelő számban vesznek részt tanárok.

Kiegészítés

Más intézmények (Natúrpark Akadémia, Stájer Környezeti Nevelési Központ, természetvédelmi szervezetek, stb) natúrpark témákkal kapcsolatos rendezvényei szintén megfelelnek. Az iskoláknak érdemes közösen felmérni a továbbképzési témák iránt jelentkező érdeklődést.

Nem szükséges egy iskola minden tanárának részt venni, azonban a tantestület tagjainak többségének négy éven belül be kell mutatnia az igazolást, hogy részt vett ilyen jellegű rendezvényen.

Igazolás módja:

részvételi igazolások, fényképek az iskolában megrendezett továbbképzésekről, meghívók, kérdőívek

11. Natúrpark vonatkozású iskolai projekt

Követelmény

Az iskola négy éven belül lebonyolít egy natúrparkkal kapcsolatos iskolai projektet.

A projekttemát egyeztetni kell a natúrparkkal. Több osztályra vagy iskolára kiterjedően is lehet projekteket megvalósítani, egy időben legalább egy iskola két osztályának kell egy projektben tevékenykednie. A projekteknek tartalmazniuk kell a natúrpark iskolák három pillérét (természet-, kultúra- és termékélmény).

Kiegészítés

Figyelembe kell venni a Projektoktatásra vonatkozó alapelvekről szóló rendeletet.

Igazolás módja:

projektbeszámoló, portfóliók, fényképek, iskolai honlap

12. Az iskola megjelenése

Követelmény

Az iskola a külvilág felé egyértelmű, jól látható jelöléssel, illetve az iskola nevéhez hozzáfűzött „natúrpark iskola” címmel jelenik meg.

A natúrparkkal egyeztetve logókat is lehet használni, ezek azonban egy natúrpark összes iskolájában legyenek egységesek

Kiegészítés

A megjelenés lehetőségei közé tartozhat az iskola épületén elhelyezett felirat, az iskolai levélpapír fejléce, az iskolai honlapon szereplő felirat, megjelenítés beszámolóiban, táblákon, zászlokon, stb.

Igazolás módja:

iskolai levélpapír, honlap, fényképek, beszámolók

13. PR-tevékenység

Követelmény

Az iskola a natúrparkkal együttműködve rendszeresen beszámol natúrpark iskolaként végzett tevékenységéről.

A kevesebb több – csak olyan dolgokról szükséges beszámolni, aminek volt értelme. Tanévenként nagyjából kétszer érdemes tájékoztatni a közvéleményt az iskola tevékenységeiről. Ennek lehetséges módjai: bemutatás az iskola honlapján, sajtóinformációk a (térsgéi) média számára, beszámoló a települési újságban vagy az iskolai médiában (diákújság, éves beszámoló, projektbeszámolók stb.), a településen megrendezett kiállítások (pl. plébánián stb.).

Kiegészítés

A natúrpark is felvállalhatja natúrpark iskolái számára a PR-tevékenységet.

Igazolás módja:

sajtószemle (újságcikkek), iskolai honlap (képernyőképek), újságkivágások, éves beszámolók, kiállításokon készült fényképek

14. Értékelés (evaluálás)

Követelmény

A natúrpark iskola értékelése tartományi szinten történik, az Osztrák Natúrpark Szövetséggel együttműködve. Az értékelésre rendszeres időközönként sor kerül.

A változtatásokat ill. jobbítási javaslatokat az iskola megvalósítja és dokumentálja. A natúrparkot is folyamatosan tájékoztatják a tervezett változtatásokról és bevonják az értékelésbe.

Kiegészítés

Javasolt évente egyszer elvégezni az iskola belső értékelését, az adott tanévre meghatározott oktatási és tanulási célok teljesülésének ellenőrzésére (célkontroll).

Az iskola tudásszintjének emelkedésével a natúrpark felelőssége is növekedik a követelményprofil és az iskolai kooperációk lehetőségeinek fejlesztése terén.

Igazolás módja:

kérdőívek, belső értékelések, értékelési jegyzőkönyvek, az értékelést végző szakemberek beszámoló

15. Dokumentáció

Követelmény

A kritériumokat évről évre szükséges teljesíteni.

Az iskolai tevékenységek dokumentációja színes és sokrétű, ne csak írásos feljegyzéseket tartalmazzon. Lehetőségek:

- írásban: projekt- ill. tanévbeszámoló, sajtóközlemények, benyújtott projektpályázatok, ill. pályázati/projektelszámolások, iskolai ill. diákújság, konferencia jegyzőkönyvek, meghívók, szülői értesítők, diákok fogalmazásai, leporellók/szórólapok, újságkivágások, portfóliók, általános levelezés
- digitális formában: honlap ill. képernyőképek, CD ill. DVD, PowerPoint prezentációk, projektbeszámolók
- képekkel: poszterek, információs táblák, kiállítások, fotósorozatok ill. rövidfilmek, transzparenszek
- szóban: interjú-bevágások, értékelő beszélgetés
- bejárás: szabadtéri osztályterem stb.

Az egyes évekre vonatkozóan kell létrehozni külön-külön archívumot.

Igazolás módja:

kérdőívek, natúrpark iskola mappa, digitális mappa számítógépen

Összehasonlítás, összegzés

A magyar ökoiskolai rendszer kiváló alapot jelent ahhoz, hogy a gyermekek, fiatalok számára a megfelelő, fenntarthatóságialapismeretek napi szinten elérhetőek legyenek. Ezek azonban általános jellegűek.

Az iskolákban folyó munkát alapvetően a tantervi keretek határozzák meg, és a fenntarthatósági, lokális ismertekből annyi kerülhet be az oktatásba, amennyit a tanterv mellett, a még elviselhető leterheltség mellett megfelelően be lehet építeni.

A natúrparki iskolai rendszer Ausztriában, egy, speciálisan a natúrparkok területén, iskolákkal együttműködve kialakított szemléletformálási rendszer. A natúrparkiskolai keret alapvetően nem oktatási intézménylogika alapján működik, erőssége, hogy egy olyan szervezethez kapcsolódóan kell megfelelni a kialakított kritériumoknak, mely alapvetően a táji identitást, a helyi értékek ismeretét tartja elsődlegesen feladatának. Ez a szemlélet, egy alapvetően környezetbarát, fenntarthatóságpárti iskolai szemlélettel ötvözve elegendő lehet arra, hogy a helyi fiatalok számára érzékelhetővé tegye a helyi értékeket, megértesse velük, hogy nem szükséges feltétlenül távol az otthonuktól „szerencsét próbálniuk”.

Mindkét esetben elmondható: az iskolai keret egy szükséges keret, hiszen a gyermekek 100%-a iskolai nevelésben részesül, ezért az iskolákkal való együttműködés nélkülözhetetlen egy a gyermekek környezeti nevelését, a fiatalok szemléletformálását és helyben (vidéken) tartását célzó kezdeményezés esetében.

Fontos a hazai egységes rendszer kialakítása során azonban az, hogy az iskolai keret alkalmazása nem feltétlenül szükséges, mert a közoktatási rendszer működéséből adódó kötöttség miatt sok új, korszerű módszer beépítése nehézkes.

Azonban nem lehet nélkülözni egy olyan rendszert, amely a gyermekek mindennapi nevelésével foglalkozó személyek és a natúrparki szakemberek közötti együttműködés formáját strukturálja.

A fiatalok önkéntes lehetőségei és a rendelkezésre álló keretek

Az önkéntesség olyan tevékenység, melyet egyénileg vagy csoportosan, rendszeresen vagy alkalmanként, belföldön vagy külföldön a közös jó érdekében személyes akaratból végeznek anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Az önkéntes tevékenység közvetlen anyagi haszonnal nem jár feltétlenül annak végzője számára, és önkéntesekkel nem lehet helyettesíteni a fizetett munkaerőt. Az önkéntes nem elsősorban saját családjának segít, munkálkodása hozzáadott értéként jelenik meg a fogadó szervezet életében. A tevékenység megvalósulhat non-profit, civil szervezet, vagy állami intézmény-, ritkább esetben for-profit szervezet (cégek, vállalkozások) keretein belül. Előnye, hogy elősegíti a társadalmi beilleszkedést, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a teljes foglalkoztatottsághoz. Az önkéntesség segít környezetünk és közösségünk jobbá tételében.

Az önkéntesség, főleg a fiatalok körében lehetőséget teremt arra, hogy a társadalom működése kapcsán ismereteket nyújtson a fiatalok számára, illetve megteremtse annak lehetőségét, hogy „tét nélkül” próbálhassa ki magát különböző közjót szolgáló tevékenységekben.

Az önkéntesség a kutatások és a nemzetközi tapasztalatok szerint széles korosztályokat és társadalmi rétegeket érinthet. A gyerekek szocializációja, oktatása, nevelése során például fontos cél, hogy később közösségük aktív tagjaivá legyenek. A fiatalok, pályakezdők

szempontjából előnyös, ha első munkahelyi gyakorlatukat segítő környezetben végzik, ahol a felelősséget még mások viselik helyettük. A fiatalok körében növekvő tartós munkanélküliség tendenciáit figyelembe véve még nagyobb a társadalmi felelősség: sokan karrierjük első állomásaként passzivitásba kényszerülnek. Különösen fontos a nők munkaerőpiacra való vissza- és bekerülésének elősegítése. Egyre több piaci szervezet figyel fel arra, hogy szakembereinek önkéntes munkára való ösztönzése elősegíti az alkalmazottak kreativitásának, munkakedvének növekedését, felfogható az alkalmazottak sokoldalúvá tételének egyik állomásaként.

Egy 2004-ben készült felmérés eredményei alapján elmondható, hogy önkéntes tevékenységek végzésébe 2004-ben a 14 éven felüli lakosság 40 %-a (mintegy 3,5 millió fő) kapcsolódott be. Az önkéntes tevékenységeket az állampolgárok családjukon és baráti kapcsolatukon kívül, magánszemélyek és intézmények javára végezték. Az önkéntesek által elvégzett munka mennyisége 10 év alatt több mint harmadával növekedett. A legtöbb önkéntes tevékenységet a lakóhelyi, települési segítségnyújtás (68 %), a hivatalos ügy elintézése (41 %), illetve a szociális, egészségügyi, művelődési területen tevékenykedő szervezetek segítése (21 %) területeken végezték. Az adatok szerint az önkéntesek legszívesebben a gyermekek számára nyújtanak támogatást (22 %). Magas a fogyatékosokat támogatók száma, illetve az idős emberek számára végzett önkéntes tevékenység (12–12 %) is. Az önkéntesek életkora egyre alacsonyabb, ma már a középiskolások is vállalnak önkéntességet, csak az idős (különösen a nagyon idős) emberek körében válik ritkává a tevékenység. A legaktívabbak a 31–40 éves korosztályba tartozók.

Az a folyamat, hogy az önkéntesek életkora folyamatosan egyre alacsonyabb, azt jelzi, hogy a fiatalok jól mozgósíthatóak az önkéntes munkavállalás kapcsán. A hátrányos helyzetű vidéki térségekben ennek kiemelt jelentősége van, a fiatalok jelenléte általános jó hatással van a térségben lakókra, illetve sok, valóban hasznos feladatot ellátnak a résztvevő fiatalok. Emellett arra is van esély, hogy az önkéntes időszak alatt olyan kapcsolatokat alakít ki egy-egy fiatal, ami későbbi, már nem önkéntes, hanem jövedelmet hozó munkavállalás időszakában fog jelentőséggel bírni.

Az önkéntesség sokszínű tevékenység, amelyet éppen színessége okán nehéz kategóriákba sorolni. Két csoport azonban mégis elkülöníthető egymástól: az új típusú önkéntesség elsősorban tudás megszerzésére, a szabadidő hasznos eltöltésére, az önismeret fejlesztésére szolgáló tevékenység, míg a régi típusba azokat a tevékenységeket soroljuk, amelyek a hagyományos polgári értékekhez, szolidaritáshoz, családi indíttatáshoz, esetleg vallásos háttérhez köthetők.

Az önkéntesek által nyújtott munkának a bevételnövelő aránya a kisebb méretű szervezeteknél a legnagyobb. Az ágazatok között az alábbiakban dolgozó szervezetek foglalkoztatták a legtöbb önkéntest: szabadidő, hobbi (18,5%), sport (12%), szociális ellátás (10,6%), kultúra (10,4), közbiztonságvédelme (8,5%).

Ez alapján elmondható, hogy a natúrparki, környezetvédelmi szervezetek önkéntes foglalkoztatásban van még lehetőség, törekedni szükséges arra, hogy a helyi fiatalok minél nagyobb arányban kapjanak erre a lehetőséget.

Jogi szabályozás keretei: 2005. évi LXXXVIII. Törvény a Közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvény. A törvény a mellett, hogy jogi értelemben vett státuszt adott az önkénteseknek, számos anomáliát megszüntetett (pl. az önkénteseknek nyújtott költségterítés adó és

járadékmentessége) és általa széles körben vált ismertté és elfogadottá az önkéntes tevékenység haszna a társadalom és az egyének szintjén.

Az önkéntes tevékenységek szerepe:

- Az önkéntes tevékenység a társadalmi beilleszkedés és integráció egyik eszköze. Hozzájárul egy összetartó társadalom kialakulásához, a bizalom és szolidaritás kialakításával, illetve a társadalmi tőke megteremtésével.
- Az önkéntes tevékenység egy lehetőség arra, hogy bármilyen nemzetiségű, vallású, társadalmi-gazdasági hatterű és korú ember hozzájárulhasson a társadalmi, kulturális fejlődéshez.
- Az önkéntes tevékenység jó eszköze lehet az aktív és felelősségteljes európai állampolgárság megteremtésének, ami az európai ideák és értékek - mint a demokrácia, szolidaritás és részvétel – központi eleme.
- Társadalmi egyenlőtlenségek kiegyenlítésének eszköze is lehet.
- Az emberek gyakorlatot szereznek a vezetés, kommunikáció és szervezés területén, kiszélesítik ismeretségi körüket, és gyakran ennek köszönhetően jutnak később fizetett munkahelyhez. Az önkéntes munka informális és non-formális tanulási lehetőséget nyújt.
- Az önkéntes tevékenység a társadalom gazdasági való hozzájárulása a gazdasági értéket és a gazdasági tevékenység egészéből való részesedését tekintve igen jelentős, ezért fontos, hogy megjelenjen a nemzeti statisztikai hivatalok által publikált kimutatásokban.
- Több szektor innovatív partnerségének megalapozója lehet az önkéntesség – nő a társadalmi felelősségvállalás mértéke.
- Az önkéntesség fontos szerepet játszik a társadalmi kérdésekre adott válaszok megtalálásában. Az önkéntesek hozzájárulnak a szolgáltatások mennyiségi és minőségi javulásához, és további szolgáltatásokat és ezen az úton továbbhaladva új munkalehetőségeket hoznak létre.

2) A tanulmányutak, szakmai műhelyek tapasztalatainak feldolgozása - sikermodell-gyűjtemény

A kőszegi szakmai műhely és tanulmányút során a következő módszerek kerültek bemutatásra:

Kóródi Blanka (természetvédelmi tájegységvezető, Őrségi Nemzeti Park) kiemelte, hogy a gyermekek szemléletformálásának egy legfontosabb eszköze az élményszerű tapasztalat, ezért keresik azokat az alkalmakat, melyek során a Nemzeti Park napi tevékenységeibe vonhatják be a gyerekeket. (pl. madárkórház tevékenységei, önkéntes akciók az inváziós gyomnövények gyérítése érdekében).

- Sikermodell 1: madárkórházi tevékenységbe való bevonása a gyermekeknek, korosztály: 6-14 év, megszerezhető ismeret: „szakértelemre itt is szükség van”, „itt is menthetek állatokat”
- Sikermodell 2: inváziós gyomnövények gyérítése önkéntes akciókkal, korosztály: 6-14 év, megszerezhető ismeret: „a káros növények mindenhol jelen vannak – és csak én változtathatok rajta”

Bogáti András (alelnök, Írott-kő Natúrparkért Egyesület, önkéntes túravezető) az élményszerű túravezetést mutatta be: a gyermeknaphoz kapcsolódó Mesetúra program részleteiről számolt

be, melynek során jelmezben indulnak útnak, és a túra során a résztvevőknek lehetőségük van egy kitalált és egy prompt szerveződő mese kereteit tovább szőni.

- Sikermodell 3: Mesetúra - jelmezes kirándulás, mely erősíti az összetartozás érzését, bemutatja a helyi természeti értékeket, korosztály: 6-14 év és 14-18 év, megszerzhető benyomás, ismeret: „trendi vagyok”, a social média felületein jól kommunikálható élményt – ez kiemelten fontos főleg a 14-18 éves korosztálynak

Varga László (erdei iskolai referens és közjóléti előadó, Szombathelyi Erdészeti Zrt.) a stájer házi erdészeti erdei iskola környezeti nevelési programját mutatta be, illetve betekintést nyújtott az erdei iskola, illetve az erdészet környezeti neveléssel kapcsolatos történeti előzményeibe

- Sikermodell 4: Erdei iskolai foglalkozások tartása – periodikus, kb. 4-5 napos, strukturált tevékenység, korosztály: 6-14 év, megszerzhető ismeret: koncentráltan természettudományos ismeretek, önállóság, együttműködés

Bakos György (Írott-kő Natúrparkért Egyesület) – az egyesület környezeti nevelési programját, elsősorban a kőszegi Natúr-bolt, Gyógy – és fűszernövénykerthez kapcsolódóan. Fontos, hogy a gyermekek minél hamarabb részt vehessenek a kert gondozásában, közel kerülhessenek a termékek helyben való előállításának élményéhez.

- Sikermodell 5.: Gyógy- és fűszernövénykert létesítése, fenntartása – folyamatos odafigyelést igényel, piacképes termékek előállítása jellemző, szaktudást feltételez, korosztály: 6-14 év (játékos ismeretátadás, gyűjtés), 14-18 (gyűjtés, csomagolás) év, 18-25 év (gyűjtés, csomagolás, értékesítés, tudatformálás)

Thomas Böhm (nemzetközi projektekért felelős menedzser, Regionalmanagement Burgenland) előadása során megismerhettük a burgenlandi natúrparkok tevékenységeit, érdekes statisztikákat hallhattunk a natúrparkokat látogatók preferenciáiról. Bemutatta a PaNaNet+ projektet, illetve egy olyan programot, melynek keretében Ausztria szinte teljes területéről várnak résztvevőket (Pannon Természeti Élmény napok áprilisban). A program alapvetően arra az adottságra épít, hogy Ausztria legnagyobb részén áprilisban még tél van, de Burgenlandban már „megélhető” a tavasz.

Franz Handler (elnök, Osztrák Natúrpark Szövetség) bemutatta az osztrák natúrparkiskolai modellt. A modell kritériumrendszerének kidolgozását a Szövetség valósította meg, jelenleg Ausztriában 103 natúrpark iskola működik. A modell sikerének egyik bizonyítéka, hogy a rendszer átvételét több európai ország is fontolgatja, illetve az, hogy az e rendszerben felnőtt gyermekek jó része néhány éves tapasztalatgyűjtő időszak után visszatér szülőföldjére.

A rendszer kompatibilis az országos tantervvel, az egyéb környezeti szempontokat érvényesítő iskolai rendszerekkel (pl. ökoiskola). Ezek mellett és ezekkel együtt a natúrparkiskolai rendszer keretbe foglalja a fiatalok szemléletformálásához köthető tevékenységeket, szervezeten beintegrálja a fiatalokat a natúrparkok tevékenységeibe, a velük foglalkozó felnőttekkel együtt (tanárok, szülők).

A szervezett tanulmányút során a résztvevő natúrparkok szakembereinek lehetőségük nyílt arra, hogy az Írott-kő Natúrpark környezeti nevelési programjában szereplő helyszíneket végigjárva egyeztessenek a résztvevő külföldi szakértőkkel, más hazai natúrparkok szakembereivel az általuk alkalmazott környezeti neveléssel kapcsolatos módszerekről.

A beszélgetések során a hazai szakemberek számára nyilvánvalóvá vált, hogy a hazai natúrparkok környezeti nevelési tevékenységei sokban hasonlítanak az ausztriai natúrparkiskolai

rendszer keretein belül végzett tevékenységekre, de Ausztriában egy egységesen, jól felépített rendszer keretei között valósulnak meg a programok, melyeket sokkal hatékonyabb (egységes) kommunikáció és dokumentálás követ, és a színvonal fenntartását folyamatos, de nem túl szigorú ellenőrzéssel garantálják.

A varsányi szakmai műhely és tanulmányút során a következő módszerek kerültek bemutatásra:

A tanulmányút résztvevői március 2-án pénteken délelőtt a Rimóci Főkötő Múzeum meglátogatásával kezdték a programot. A látogatás során **Rimóc polgármestere, Beszkid János** beszélt a rimóci hagyományokról, a hagyományőrzésről, a lakosság nemzetiségi összetételének változásairól, és a falu mindennapjairól.

Az IKSZT-ben **Bablana Ferenc és Burik Vincze Ágota** mutatták be a település fiatalokat összefogó tevékenységeit, illetve az iskolakert programot. A beszélgetés során a következő videókat néztük meg:

Összefoglaló az Ifjúsági Egyesület működéséről:

http://indavideo.hu/video/Rimoci>Ifjusagi_Egyesulet_-_Szovetseg_az>Ifjusagert

- Sikermodell 6. – a rimóci fiatalokat összegyűjtő egyesület működése – közösségi tér fenntartásával és programok szervezésével tartják együtt a fiatalokat, korosztály: 14-18 év, 18-25 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „tartozom valahová”, „itt is élnek fiatalok”

A Virtuális Falu Program 2. helyezette lett az ifjúsági egyesület, a következő videóval:

<https://www.facebook.com/VirtualisFaluProgram/videos/1303594496355911/>

Az IKON Stúdió kisfilmje a Rimóci Iskolakert Programról:

<https://www.youtube.com/watch?v=sdlvwfByAYc>

- Sikermodell 7. – Iskolakert Program – az iskola pedagógusai és a natúrparkos munkatársak iskolakertet hoznak létre, korosztály: 6-14 év, megszerezhető ismeret: kikerti gazdálkodás ismeretei, „türelem”

A szakmai műhelymunka keretében a következő sikeres módszerek kerültek bemutatásra:

Pekár István, a Cserhát Natúrpark elnöke röviden összefoglalta a Cserhát Natúrpark tevékenységeit, köszöntőjében kiemelte, hogy a natúrpark a helyi együttműködésekkel keresztül a helyben való boldogulást kell, hogy szolgálja, a pénzügyi támogatások is csak akkor hasznosulnak jól, ha ezt a szempontot szem előtt tartva költjük el. Az emberek újra munkához szoktatásában fontos feladatunk van.

Kanyó Judit, aki 2010 óta az 1700 lakosú Varsány polgármestere, előadásában bemutatta, hogy a közfoglalkoztatási program keretében milyen fejlesztéseket hajtottak végre.

Az önkormányzat működteti a Falugazdaságot, ahol 10 hektáron kertészetet tartanak fenn. A kertészet által előállított terményeket elsősorban a település közintézményeinek konyhájára szállítják.

- Sikermodell 8. – helyi gazdálkodás támogatása, erősítése, korosztály: 18-25 év, megszerezhető ismeretek: mezőgazdasági tudás, vállalkozási-közgazdasági alapismeretek

A hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatására gyermeksegély programot indítottak. A roma nemzetiségű gyermekek zenei oktatását előtérbe helyezik, sok tehetségre derült már fény.

A település több alkalommal nyerte el a Falúmegújítási Program díját.

Drexler Szilárd, a Novohrad-Nógrád Geopark képviselőjében bemutatta a geopark működését, mely a világ első határon átnyúló geoparkja. AZ UNESCO felügyelet alatt álló szervezet működtetése nehéz feladat, sok feltételnek kell megfelelniük, folyamatos az ellenőrzés. Ennek ellenére igyekeznek a geoparkot a térség turisztikai motorjává fejleszteni. A szervezet kedvezményesen igénybe vehető programokat szervez, sok iskolás csoportjuk van, tavaly 15 000 látogatója volt a geoparknak, idén 20 000 főt várnak.

- Sikermodell 9. – tudományos programok szervezése – korosztály: 6-14 év, 14-18 év, megszerezhető ismeret, benyomás: geológiai tudás, „nálunk ilyen is van!!”

Fontosnak tartják a gyermekeknek szóló programok színvonalas megszervezését, mert a gyermekek számára adott élmény előbb a szülőket is ide irányítja.

Legsikeresebb programjaik azok, amelyek komplexek, ismeretterjesztő és művészeti blokkokat tartalmaznak, pl. éjszakai túrák, koncertekkel, gasztronómiai programokkal.

Fotós Maraton: 48 órás program újságíróknak, fotóriportereknek, 50 km²-nyi területen zajlik, több száz fotós vesz részt rajta, 100 000-es nagyságrendű fotó jelenik meg, amely kb. fél éves jelenlétet biztosít a térségnek a médiában.

- Sikermodell 10. – Fotós Maraton – természetfotózás (csak vidéken értelmezhető!), korosztály: 18-25 év, megszerezhető ismeret, benyomás: a természet szépségeinek kihasználása a természet károsítása nélkül

Ispánné Péter Éva, a Cserhát Natúrpark képviselőjében bemutatta a natúrpark tematikus szemléltető programjait: gombafelismerő képzés, hagyományos gazdálkodási módszerek átadása (pl.: kaszálás, metszés, szemzés, stb.), gyógy – és fűszernövényismeretek, hagyományos gyümölcsfajták. A hagyományok „életben tartói” számára a natúrpark oklevelet adott (helyi tudásörző).

- Sikermodell 11. – helyi tudásörzők általi tanulás (hagyományok, szokások), korosztály: 6-14 év, 14-18 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „a helyi idősök is értenek valamihez”

A környezeti nevelés egyik legnépszerűbb eszköze a natúrpark területén a Cserhádi Csatangoló vetélkedősorozat, melyen 35 csapat vett részt. A vetélkedő résztvevői tavaly a Herman Ottó Intézet vándortanösvényét is kipróbálhatták.

- Sikermodell 12. – natúrparki vetélkedő, korosztály: 6-14 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „van értelme megismerni a szülőfalumat”

A natúrpark részt vesz a turistajelzések festésében, jelenleg 260 km Zöld Út van kijelölve a natúrpark területén. A Zöld Út turistaútvonalak jelentősége elsősorban abban rejlik, hogy pl. a Kék Túra útvonallal szemben nem egyirányú turistautat jelent, hanem a Zöld Út útvonalain csillagtúra szerűen az egész Cserhát bejárható, Hollókő központtal.

Stadler Árpád, túravezető, előadásában ismertette azokat a programokat, amelyeket elsősorban gyermekeknek, iskolás csoportoknak szervez. Előadásában problémának nevezte, hogy a tájjal való együttélés gyakorlata megszűnt, a mindennapokban alapvetően a befelé fordulás a jellemző, elsősorban a digitális világ térnyerése miatt. Ebben a környezetben új módszerekre van szükség ahhoz, a gyerekekben felkeltse az érdeklődést a természet, a szűkebb

haza ismerete iránt. Fontos, hogy a gyermekek viszonylag korán kapjanak motiváló élményeket, az elsődleges vonzódást kell kihasználni, mert később nehezen vonhatóak be.

- Sikermódel 13. – élménytúra szervezése, korosztály: 6-14 év, megszerzhető ismeret, benyomás: „helyben vár rám a kaland”

Both Hedvig, a Dunamente Helyi Akciócsoport (Szlovákia) képviselőjében bemutatta a szervezet alapvető feladatait, a Nagymegyer környéki települési önkormányzatok, civil szervezetek, helyi vállalkozások közös tevékenységeit. Elsősorban LEADER akciócsoportként szeretnének érvényesülni, de a politikai környezet ezt nem segíti.

Az együttműködések kialakulása itt valóban egy alulról szerveződő folyamat. A nagymegyeri polgári társulás alapvetően önkéntesekre alapozza tevékenységét, a magyar közösségi, kulturális és ifjúsági élet fellendítését tűzte ki céljául.

Jelentős rendezvény a Nagymegyeri Corvin Mátyás Napok, mely szintén a város és környékének kulturális életét színesíti.

A Kihívás Napján főleg gyermekeket célzó rendezvényeket szerveznek egy termálfürdőben, mely a gyermekek számára hatalmas élmény, nagy szerepe van a helyi identitás erősítésében.

Pályázatok tekintetében aktív a szervezet, elsősorban nemzetközi és határon átnyúló projektek megvalósításával tud előrébb lépni. A brüsszeli kiírású, testvértelepülési kapcsolatok kialakítására és ápolására irányuló pályázatok esetében elsősorban falunapokat, közös rendezvényeket valósítanak meg. Ezek a pályázatok nagy sikerrel futnak, hiszen nyelvi akadályok általában nincsenek, tekintve, hogy a szervezet min. 3-4 ország települését is be tudja vonni, ugyanúgy a magyar nyelvet használva.

Jelentős, szemléletformálást célzó pályázatot valósítottak meg ausztriai partnerekkel, melynek keretében fiatalok, gyerekek bevonásával mérték fel egy térség illegális hulladéklerakóit.

A projekt keretében hulladékgazdálkodással kapcsolatos szemléletformáló anyagok készültek.

Március 3-án szombaton, a Harmos Krisztián és Ispán Dániel vezetésével kaptunk ízelítőt a térség természeti és kulturális értékeiről.

Harmos Krisztián a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságának képviselőjében túrát vezetett a Hollókői Várhoz, melynek során beszámolt az önkormányzat és a Nemzeti Park összefogásában megvalósuló fás legelő programról. A program keretében azt célozzák meg, hogy a mostanra beerdősült, egykori, értékes élőhelyekként számon tartott fás legelők visszanyerjék eredeti állapotukat.

Ispán Dániel, a Cserhát Natúrpark munkaszervezet vezetője a látottakat és hallottakat történelmi környezetbe helyezte, részletesen bemutatva a település történelmét. AZ Ófaluban meglátogattuk a falumúzeumot, ahol beszélt a népi hagyományokról, illetve megnéztünk több, helyi termék előállításával és értékesítéssel foglalkozó üzletet is: pl. sajtműhely.

A győrújbaráti szakmai műhely és tanulmányút során a következő módszerek kerültek bemutatásra:

A szakmai műhely keretében röviden bemutatásra került a Győri Gyermecktábor, melyet 98%-ban a győri iskolás korú gyermekek használnak.

Bedő Károlyné, a Földművelésügyi Minisztérium Környezettudatos Nevelésért és Szemléletformálásért Felelős Főosztályának képviselőjében „Nincs B terv, mert nincs B bolygó” címmel tartott előadást, melyben összefoglalta, hogy a Főosztály milyen programokat szervez annak érdekében, hogy a környezettudatos gondolkodás a lehető legtöbb embert elérjen. Bemutatta többek között, hogy a Nemzeti Alaptanterv milyen ajánlásokat tartalmaz a fenntarthatóság népszerűsítéséhez. Áprilisban az iskolákban lehetőség van arra, hogy fenntarthatósággal kapcsolatos témahetet tartsanak, a lehetőséggel egyre több iskola él. A Minisztérium által gondozott programok többek között: Ötkukás Játékok, Te Szedd!, Zöld Klaviatúra, Tiszai PET Kupa, stb.

Előadásának végén kiemelete, hogy a helyi problémákra helyi megoldásokat kell találni. A Minisztérium segíteni tud a kommunikációban, a tudatosság növeléséhez szükséges programok megszervezésében, de a legfontosabb az, hogy a helyi közösségeknek legyen saját zöld forgatókönyvük, amely alapján a helyi kérdésekre helyi válaszokat tudnak adni.

Libor Mária, a Ravazdi Erdészeti Erdei Iskola képviselőjében előadást tartott a natúrpark területén, az Erdészet által szervezett gyermekprogramokról. Kiemelte, hogy a gyermekek környezettudatosságának felébresztése nagyon könnyű, csak a megfelelő eszközöket szükséges használni, ami elsősorban az élményt adó program. Az Erdészet együttműködik a Széchenyi István Egyetemmél, melynek az erdei iskola az egyik gyakorlati helyszíne. A Pannontáj-Sokoró Közhasznú Egyesülettel való együttműködés keretében szemléletformáló füzeteket készítettek, melyet az erdei iskolai programok alkalmával használnak.

- Sikermodell 14. – erdei iskolai program erdészet és natúrpark együttműködésében – élményoktatás, korosztály: 6-14 év, 14-18 év, megszerezhető ismeret, benyomás: természettudományos szaktudás

Both Hedvig a szlovákiai Dunamente Helyi Akciócsoport képviselőjében beszámolt arról, hogy az Akciócsoport működésében az utóbbi időszakban számos változás állt be, a legfontosabb, hogy működésükhöz a közeljövőben anyagi források is rendelkezhetőek lesznek. Az akciócsoport területe 13 csallóközi településre terjed ki, de több kiemelt rendezvényt már egy nagyobb térség vonatkozásában szerveztek meg, amely kiterjed pl. Mátyusföldre is. A térség helyi kistermelőinek összefogásához a Dunamente nevet, mint brand-et vezetik be. Jelenleg 10 kistermelő vesz részt az alakuló folyamatban és a Dunamente brand logójának kialakításában.

Konferenciát szerveztek a térség civil szervezeteinek, önkormányzatainak és vállalkozóinak tájékoztatása érdekében, melyen bemutatták azt a négypilléres modellt, melyek mentén a térség hosszú távú fejlesztését elképzelik. A négy pillér teljes azonosságot mutat a hazai natúrparkok működésének alapját képező 4 pillérral.

Józsa Tamás, a Győri Műszaki SZC Hild József Építőipari Szakgimnáziumának igazgatója a középiskolások számára szervezett népi építéssel kapcsolatos felmérőtáborok tapasztalatait mutatta be. Előadásában kifejtette, hogy a gyermekek, fiatalok bevonása értelmes feladatok adásával nem lehetetlen, de nehéz olyat kínálni, amely versenyezni tud az elektronikai eszközökkel. Jó példaként említette annak a természetes anyagokból készülő ház felépítését, melyet a későbbiekben a gyerekek nyári lakhelyként használtak. Az iskola által szervezett táborokban a hagyományos, népi építészeti technikát tanítják a gyermekeknek, minden egyes munkafolyamatba bevonva őket.

- Sikermodell 15. – hagyományos építkezést bemutató tábor – korosztály: 14-18 év, megszerezhető ismeret, benyomás: természetes alapanyagok ismerete, helyi építészeti szaktudás megszerzése, „én is meg tudom csinálni”

Az oszkói szakmai műhely és tanulmányút során a következő módszerek kerültek bemutatásra:

Kovács István, a Hegypásztor Kör elnöke bemutatta az egyesület mintegy 30 éves értékőrző tevékenységét.

A térség jellegzetességét a szőlővel beültetett domboldalak adják, melyek a középkor óta folyamatosan művelésben voltak. A szőlőhegyek lakossága a „történelmi zivatarok” hatására megfogyatkozott, így a szőlőskertek, gyümölcsösök pusztulni kezdtek. 1986-ban egy fiatalokból álló társaság elhatározta, hogy az oszkói szőlőhegyen felszámolják a bozóttengert és rendbe hozzák a présházakat. Az építőtáborok során több épületet rekonstruáltak, a fiatalok több régi mesterséget is kitanultak. A szőlőhegyi értékmentés azóta is rendületlen a Vasi-Hegyháton, a közösségi kezdeményezések olykor különböző pályázati támogatások által is tovább lendülnek. A szőlőhegyi munka sok fiatal számára érdekes, a Hegypásztor Kör számára mindig fontos volt, hogy a fiatalok számára olyan lehetőségeket kínáljanak, melyek keretében jó közösségben, értékteremtő munkában vehetnek részt. Az oszkói szőlőhegyen 1988 óta vannak néprajzi táborok, 2013 óta a Nagypám Háza program keretében valósultak meg építőtáborok. A 2017-ben a Sárkollektívával létrejött partnerség keretében zsúpkészítő táborokat szerveznek az ország több pontján, illetve Vályogfesztivál megszervezésére is sor került.

2017-ben a Hegyháton gazdakör alakult, de aktív a Vasi-Hegyháton Újrakezdők Csoportja is. 2017 nyarán került megszervezésre a „Gyüttment Fesztivál”, melynek keretében 4 nap alatt mintegy 70 program volt a vidéki élet szépségeiről és nehézségeiről.

- Sikermodell 16. – környezeti nevelés a szőlőhegyen (erdei iskola és tábor), korosztály: 6-14 év, megszerzhető ismeret, benyomás: „ez is a szülőfalum része!”, helyben előállított termények, termékek megismerése, helyi alapanyagok ismerete
- Sikermodell 17. – „Gyüttment Fesztivál” – városból kiköltözők közösségi eseménye korosztály: 18-25, megszerzhető ismeret, benyomás: „van élet a városon kívül”, távmunka lehetőségeinek megismerése

A térségi együttműködő partnerek részéről ez év elején született meg az a döntés, hogy az együttműködést natúrparki keretek között kívánják tovább vinni, ezzel is keretet adva annak a szerteágazó tevékenységi körnek, ami Oszkóban és a Vasi-Hegyháton megvalósul.

Kevy Albert az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság részéről bemutatta a Nemzeti Park keretein belül végzett ökoturisztikai és szemléletformálással kapcsolatos munkáját. A gyerekekkel kapcsolatban előadásának egyik legfontosabb üzenete: a gyermekek számára a lehető legtöbb tudást élményeken keresztül lehet átadni. Az ökoturizmus legmarkánsabban ezidáig az iskolai csoportok számára szervezett erdei iskolai foglalkozásokat jelentette, mára a családokra fókuszáló turisztikai fejlesztések válnak egyre népszerűbbekké. Gyermekeket célzó, környezeti nevelési programok: Őrségi Lepkekaland, Őrségi kerek-perec sütés, tőkmagolaj-ütés, BISEL biológiai vízminőség vizsgálatok végzése gyerekek bevonásával, ismeretterjesztés az ehető gyógy- és fűszernövényekről, túrák szakvezetéssel.

- Sikermodell 18. – túrák szakvezetéssel – nem csak a gyermekeket, hanem a családokat is megcélozza a szemléletformáló program, mert a gyermekkel a szülőt is el lehet és kell

érni, korosztály: 6-14 év, megszerezhető ismeret, benyomás: helyi természeti értékek, „többet tanulhatok”

- Sikermodell 19. – Őrségi Lepkekaland – szakvezetéssel megvalósuló ismeretterjesztő foglalkozások, iskolán kívül, korosztály: 6-14 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „ilyet a városban nem látni”

Jana Menkynová, szlovákiai szakértőnk, a DAPHNE nevű, környezeti neveléssel foglalkozó, civil szervezeteket tömörítő ernyőszervezet munkáját mutatta be: Szlovákiában kevés olyan helyszín van, ahol a fiatalok, gyermekek számára komplex, szemléletformálással kapcsolatos programokat lehet szervezni, amelyek megfelelő eszköztárral fel vannak szerelve.

Előadásában bemutatott számos, különböző projektek keretében kifejlesztett szemléltető eszközt, albumokat, állatokat imitáló játékokat.

Fontosnak tartja, hogy azokat a felnőtteket is folyamatosan továbbképezzék, akik a gyerekek szemléletformálásával foglalkoznak. Fontos, hogy számukra is folyamatosan mutassanak olyan újdonságokat, amely segít a motiváció fenntartásában, így biztosítható, hogy a gyermekeknek hiteles információval szolgálhassanak.

Az ötletbazar keretében felvetett jó gyakorlatok:

Népi mesterségek bemutatása iskolai keretek között (idősek osztják meg a tapasztalataikat valamely tanórán)

Helyi termék előállítások, termelők iskolai órák keretében tartanak szemléltető előadásokat

Helyi Tudásörzök számára oklevelek, elismerések

Nagyapám Háza program

Ifjúsági Értékőr Program - Balatonfelvidék

Nemzetközi ifjúsági csereprogramok

Nyári Tanoda – gyerekek számára a kötelező önkéntes szolgálat keretei között

Natúrpark Vetélkedő, Országos Natúrpark Vetélkedő

Virtuális Falu program

Iskolakertek a Cserhát Natúrparkban

Vesd Bele Magad

Vidék Kaland Program

Legszebb konyhakertek program

Július 13-án pénteken a szőlőhegyen vezetett séta során a résztvevők megismerhették a Hegypásztor Kör Erdei Iskola tevékenységét, az egyesület elnöke bemutatta a szabadtéri szemléltető eszközöket, és részletesen beszámolt az erdei iskolai foglalkozások módszertanáról.

A délelőtt során további két előadót is meghallgathattunk: **Boda Adrienn, a Zalai Hazatérők Egyesülete** részéről beszámolt az egyesület fiatalokat és gyerekeket mozgósító, szemléletformáló tevékenységéről. Előadásában kiemelte, hogy tevékenységük lényege nem az, hogy a fiatalokat mindenképpen szülőfalujukban tartsák, hiszen ma ez a legtöbb fiatal számára nem kecsegtet sok előnnyel. A fontos az, hogy a fiataloknak kötődésük legyen a szülőhelyükhöz. A kötődés a későbbiekben bármilyen formában megnyilvánulhat: akár abban, hogy hazaköltözik, akár abban, hogy munkája során a szülőhelye számára is előnyös döntéseket hoz.

Az előadó kiemelte, hogy a mai „Z generációt” a modern kommunikációs eszközök nélkül motiválni lehetetlen, nagyon fontos, hogy érdekes videók készüljenek az elvégzett tevékenységekről.

- Sikermodell 20. – Zalai Hazatérők Egyesülete által szervezett hazatérő táborok – gyermekek szemléletformálása ötvözve a hagyományos és a legmodernebb infokommunikációs technikákat, korosztály: 6-14 év, 14-18 év, megszerezhet ismeret, benyomás: „szülőfalvam értékeit is megértettem”

Bihari Ádám, a Hagyományos Házépítő Kft. részéről beszámolt a Nagypám Háza programról, amelyet egy építészhallgatókból és már végzett fiatal építészekből álló társaság 2012 óta gondoz. Az ország több pontján szerveznek táborokat, Oszkóban alapvetően a zsúptetőkészítés technikáját lehet elsajátítani. (A rendezvény ideje alatt zajlott az idei Zsúpkészítő tábor.) Bihari Ádám kiemelte, hogy egyik küldetésének érzi, hogy a hagyományos építészeti technikáknak visszaadják azt a megbecsülést, amit megérdemel.

Hangulatvideók a Nagypám Háza táborokról:

<https://www.youtube.com/watch?v=d0UWNNovFtyk&t=2s>

<https://www.youtube.com/watch?v=xA-ciQMabSY&t=31s>

- Sikermodell 21. Nagypám Háza program – építészet iránt érdeklődő fiatalok számára ad alternatívát, korosztály: 18-25 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „vidéken is maradhatok, ha építész leszek!”

A lengyeli szakmai műhely és tanulmányút során a következő módszerek kerültek bemutatásra:

A szakmai műhely keretében 2018. szeptember 14-én Szabó Lóránd és Fóris Dóra (Kapos-hegyháti Natúrpark Egyesület) beszámoltak az újonnan létrejött natúrpark tevékenységeiről. Áttekintettük, hogy melyek azok a tevékenységek, amelyeket évek óta, jó tapasztalatokkal folytatnak, és alkalmas lehet arra, hogy a gyermekek környezeti tudatosságának további fejlesztésében illetve a fiatalok elvándorlásának megakadályozásában, alternatívák nyújtásában lehetőséget jelenthetnek.

A jelenlévő szakértők segítséget nyújtottak a Kapos-hegyháti Natúrpark szakértőinek a továbbfejlesztés lehetőségeinek feltárásával, a hazai, külföldi és egyéb nemzetközi gyakorlatok átvételnek módjáról.

A jelenlévő nemzetközi projektgyakorlattal rendelkező szakember számos lehetőséget feltárt a jelenlévők előtt.

A 2018. szeptember 15-én szervezett tanulmányút keretében a jelenlévők ellátogattak az Annafürdői Turisztikai és Természetismereti Központba, ahol bemutatásra kerültek a központ működésének mindennapjai, a szervezett programok, a központ infrastrukturális adottságai, illetve az, hogy a meglévő infrastruktúrát hogyan lehet a gyermekek és fiatalok szemléletformálásának szolgálatába állítani.

- Sikermodell 22. Annafürdői Turisztikai és Természetismereti Központ működése, korosztály: 6-14 év, 14-18 év, megszerezhető ismeret, benyomás: természettudományos ismeretek, helyi értékek tudatosítása, „távol a várostól”

A tanulmányút további részében a résztvevők ellátogattak Závod és Dúzs településekre. Závodon bemutatásra került a helyi közösségi ház működtetésének módja, illetve a faluház. A közösségi ház működtetésének költségét az önkormányzat teljes körűen fedezi, azzal az elvárással, hogy a közösségi háznak folyamatosan használatban kell állnia, elsősorban a helyi fiatalok számára biztosít lehetőséget programok szervezésére.

- Sikermmodell 23. – Közösségi Ház térítésmentes használata a fiatalok számára, korosztály: 14-18 év, 18-25 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „van egy hely nekünk a faluban”

Bemutatásra került a helyi sváb kisebbség építészeti technikája, melyet a lehető legtöbb forráson keresztül igyekeznek átadni a fiataloknak. Az ismeretátadás során nem csak a fiatalok építészeti tudása nő, hanem a helyi értékek megismerésén keresztül a helyi identitásuk is.

A békéscsabai szakmai műhely és tanulmányút során a következő módszerek kerültek bemutatásra:

A szakmai műhely első előadását Márk-Nagy Jánostól hallhattuk, aki az Erdélyi Kárpát Egyesület képviselőjében érkezett. Az egyesület a fiatalok, főként 5-12 éves gyermekek természetvédelmi tevékenységekbe való bevonásával foglalkozik. Előadásában bemutatta az Amerikai Egyesült Államokban honos, Junior Ranger programot, mely 1903-ban indult el a Yosemite Nemzeti Parkban, melyet Románia területén is adaptáltak. A program keretében ezidáig 108 tábor szerveztek. Márk-Nagy János szerint az egyik legfontosabb kihívás az, hogy a pedagógusok számára rendelkezésre álljon módszertani és szakmai információ, hiszen ők érik el a legtöbb gyermeket. Az egyesület a Pro Park Alapítvánnyal elindított egy programot, amelynek célja, hogy kidolgozzanak egy gimnáziumokba bevihető tantervet a gyerekek természetközeli szemléletmódjának fejlesztésével kapcsolatos javaslatokkal.

A magyar ökoiskolai rendszert Tóthné Timár-Geng Csilla mutatta be. Jelenleg hazánkban mintegy 1000 ökoiskola működik, melyeknek 70 %-a általános iskola. Az ökoiskolák egységes kritériumrendszer alapján működnek, mely alapján az iskolák nyomonkövetése folyamatos.

Koszecz Sándor, „Okos vidék, avagy a fiatalok megtartása új közösségi terek mentén – Kollabor” című előadásában a XXI. század, fiatalokat megtartó lehetőségiről beszélt, melynek egyik legfontosabb eszköze egy ultramodern közösségi tér. A Kollaborban lehetőség van főzni, pihenni, CNC esztergapaddal és 3D nyomtatóval dolgozni. A Kollabor a vidéki fiatalok számára jelent lehetőséget arra, hogy kipróbálhassák a tudásukat anélkül, hogy Budapestre kellene utazniuk, illetve arra, hogy olyan fiatalokkal találkozhassanak, akiknek hasonló az érdeklődési körük.

- Sikermmodell 24. – Kollabor – interaktív közösségi tér, korosztály: 6-14 év, 14-18 év, 18-25 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „trendi, modern, online, közösségi”

Az ezek után következő Kemencés Tanya egy olyan közösségi tér, mely szöges ellentétben áll a Kollaborral, bár a hely fenntartásának célja ugyanaz: helyet, időt és figyelmet fordítani a fiatalokra. A Kemencés Tanyát Szilávik Krisztina a mezőkovácsházi Művelődési Ház vezetője és helyi pedagógusok, a fiatalok véleménye alapján alakították ki. Fontos, hogy oly módon hozták létre egy, a hagyományokra, helyi értékekre alapozott közösségi teret, melyet a bevont fiatalok számára fontos szempontok alapján terveztek meg. A fiatalok ezen a helyen koncerteken vehetnek részt, tanulhatnak, főzhetnek, kipróbálhatják magukat olyan dolgokban, melyek eddig ismeretlenek voltak számukra. Az előadás utáni beszélgetés során nyilvánvalóvá vált, hogy a közösségi terek önmagukban nem oldják meg a fiatalok közösségi szerveződésével kapcsolatos hiányokat, nagyon fontos, hogy a közösségi terekhez kapcsolódjanak szervezett programok is.

- Sikermmodell 25. – Kemencés Tanya működése – hagyományőrző, de a mindennapi életvitelhez kapcsolódó tevékenységek bemutatása, főzés, háztartás, stb., korosztály: 6-14 év, 14-18 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „érdemes megmenteni a nagymama tudását”

A következő előadó, Hagyané Takács Ibolya, a kertészetében feleslegessé váló növények felhasználásáról, illetve a Zöld Óvoda programról beszélt. A fel nem használt növényeket az óvodák zöldítésére ajánlotta fel, illetve kidolgozott egy komplex programot, melynek során élménydús foglalkozások keretében ismerteti meg az óvodáskorú gyermekekkel a kertművelést.

Gurbán Líviusz, a Körök Völgye Natúrpark Egyesület munkatársa részletesen bemutatta az egyesület tevékenységeit, elsősorban azokra fókuszálva, melyek középpontjában a gyerekek állnak. Fontos a gyermekek élményekbe való bevonása, melyhez sokszor a legkülönbébb eszközök bizonyulnak hatékonynak, mint amilyen pl. a komposztállat-simogató.

- Sikermmodell 26. – Komposztállat-simogató – meghökkentő élmények, korosztály: 6-14 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „ez nem is olyan félelmetes”, „meg akarom ismerni”

A tanulmányút az Élővíz csatorna mentén halad, mely során megtekintettük a csatorna mentén a belterület és külterület jellegzetes élővilágát. A Csabai Körtúra mentén kulturális és természeti értékek mellett érkeztünk Póstelekre, ahol a pósteleki kastélyparkot, a kastélyromot valamint a Wenckheim-Széchenyi tanösvényt néztük meg. A Pósteleken működő Körös Klub által működtetett Boros László Kutatóházba is ellátogattunk, ahol a Körös Vidékre jellemző növénytakaságokat őrzi és gondozza a civil szervezet.

A Körös Klub Természet-, Környezetvédő, Természetbarát Egyesület által létrehozott Boros László Kutatóház működéséről beszélt az egyesület jelenlévő munkatársa, és bemutatta azt a munkát, mely az általános iskolás korosztály számára érthető, motiváló foglalkozások szakmai megalapozását és kidolgozását jelenti. A Körösök Völgye Natúrpark részéről Gurbán Líviusz mutatta be, hogy a natúrpark egyesület milyen módon tudja a saját programjai keretében a kutatóház által nyújtott lehetőségeket is kihasználni.

- Sikermmodell 27. – Körös Klub Egyesület – Boros László Kutatóház – természetvédelmi civil szervezet működtetése, együttműködésben a hasonló szervezetekkel természetvédelmi bemutató hellyel, biológiai kísérletezés, korosztály: 6-14 év, 14-18 év, megszerezhető ismeretek: kísérletek, természettudományos ismeretek, helyi jellegzetességek

A natúrpark egyesület és a Körösklub Egyesület közös célja az, hogy megmutassák a helyi fiatal korosztálynak azt, hogy a térség mennyi értékben bővelkedik, rámutatnak arra, hogy az értékek megőrzéséhez nem elsősorban anyagi fedezetre van szükség, hanem a helyi értékek megfelelő szintű ismeretére, szaktudásra. A foglalkozások révén a helyi fiatalok olyan mélységű ismeretekhez jutnak, melyek jó táptalajt adnak a helyi lehetőségek (munkalehetőségek, karriercélok) felismeréséhez.

Aktivitás - kerékpár. Fontos, hogy alkalmanként a fiatalok szemléletformálása kapcsán valamilyen aktivitást igénylő eszköz is alkalmazásra kerüljön, mint pl. a kerékpár, mert a mozgás élménye sikerélményt ad a gyermekeknek, mely megfelelő szellemi hozzáállást biztosít egy tudásátadásra specializálódott alkalomhoz, mint amilyeneket pl. a Körösklub szervez a Boros László Kutatóházban. Fontos a fizikai aktivitás a változatosság fenntartása miatt is, a fiatalok számára ma már nem alkalmazhatóak egysíkú, tudásátadást célzó módszerek.

Pető Péter, a Szigetköz Natúrpark képviselőjében összehasonlításképpen bemutatta a Pisztráng Kör működését. A szervezet a környezeti nevelést „outdoor kaland”-ként fogja fel, ezért jelentős kenu- és kerékpárflotta áll rendelkezésre a Szigetközben megvalósuló környezeti nevelési programokhoz.

Gurbán Liviusz bemutatta a Wenckheim-Széchenyi tanösvény egyes állomásait. A tanösvényt szintén sikerrel alkalmazzák a környezeti nevelési programok lebonyolítása során.

Szakmai műhely a határ mentén - Győrújbarát

Halinka Péter, nemzetközi projekteken jártas szakember mutatta be azt, hogy a Kapos-hegyháti Natúrpark és a tervezett Vasi-Hegyhát-Rábamente Natúrpark (Oszkó) területén megismert jó gyakorlatokat hogyan lehet beépíteni egy nagyobb szerepet játszó, turisztikailag és a fiatalok helyben való boldogulása kapcsán jelentős programba.

Ausztriai jó példaként említette a Güssing melletti Heiligenbrunn (Weinidylle Naturpark) településen található pincesor körüli tevékenységeket. A település lehetőséget ad a táji értékek bemutatására, megőrzésére, a táji értékekből építkező, gazdaságilag is jelentős tevékenységek újrateremtésére. A településen olyan „trendi” fejlesztések is kialakításra kerültek, melyek a fiatalok érdeklődésére is számot tartanak (Pl. Bio energia kert), illetve a mai kor igényeinek megfelelő vendéglátóhelyek, szálláshelyek kerültek kialakításra.

Fontos tanulság: a Burgenland egyik legszebb helyszíneként említett település az által tudott jelentős fejlődést elérni, hogy megtalálta azt a helyi értéket, mely köré a további fejlesztéseit felépítette, a lehető legszelesebb célcsoportot figyelembe véve. Ez az érték a helyi bor.

Szakmai műhely a Vasi-Hegyháton 1.

A szakmai műhely során bemutatásra került a Minden Együtt Megye Egyesület és a Hegypásztor Kör közös szervezésű rendezvénye, mely nagyszerű példája annak, hogy hogyan lehet egy, a környezetvédelmi szempontokat is maximális figyelembe vevő, városból kitelepülő fiatalokat összegyűjtő rendezvényt szervezni, mely ráirányítja a figyelmet a vidék értékeire, a vidéki gazdálkodásban, kultúrában rejlő értékekre.

Kovács István bemutatta, hogy hogyan valósult meg a rendezvény: a „Gyüttment Fesztivál”-on a Vasi Hegyhát tájegységet és a térségi civil szervezeteket fiatal önkéntesek népszerűsítették. A gasztronómiai standnál az idősebb generáció tagjai mutatták be a helyi, jellegzetes ételek készítésének technikáit a látogatóknak. A program célja elsősorban a helyi összefogás erősítése, a térségi hagyományok bemutatása, a Vasi Hegyhát népszerűsítése a fiatalok körében volt.

A jelenlévő szakértők hasonló, külföldi rendezvényekről tartottak rövid beszámolót, majd megvitatták az egyes rendezvények közötti hasonlóságokat, illetve a továbbvihető tanulságokat.

Szakmai műhely a Vasi-Hegyháton 2.

A szakmai műhely során bemutatásra került a (tervezett) Vasi-Hegyhát-Rábamente Natúrpark területén működő Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft. tevékenysége. A tevékenység bemutatását Szili Orsolyától a Nonprofit Kft. egyik szakmai munkatársától hallhatták a résztvevők. Szili Orsolya részletesen bemutatta, hogy a cég milyen módszerekkel próbálja megszólítani a fiatalokat:

- korszerű, webes eléréssel rendelkező helyi termék vásárt (online piacot) szervez. A piac fenntartásához szükség van azokra a fiatal vállalkozókra, akik helyi termék előállításában találták meg a számításukat (jelentősebb helyi termék: füstölt húsárak, tejtermékek – korszerű ízvilágú sajtok pl., lekvárok, szörpök, stb.). A webes elérés elengedhetetlen a fiatalok megszólítása érdekében.

- bemutatta a Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft. által működtetett Édes Vidék Cukrászműhelyt is. A cukrászműhelyben 2 fő 30 év alatti dolgozó dolgozik, tanulókat is fogad a műhely. A műhely vezetésének egyik célja az, hogy a munkahelyhiánnyal küzdő térségben a vállalkozó kedvű fiatalok számára szemléltesse azt, hogy a helyi előállítású termékek eladhatósága magas szintű, fontos, hogy a meglévő értékek a fiatalok számára is ismertek legyenek, mert csak akkor látnak fantáziát azok tovább fejlesztésében, azokra alapozott vállalkozási tevékenységek elkezdésében, stb.
- Sikermodell 28. – webes piac létesítése, korosztály: 18-25 év, megszerezhető ismeret, benyomás: vállalkozási ismeretek, helyi termelői lehetőségek felmérése

Szili Orsolya, nemzetközi projekteken is jártas szakember mutatta be azokat a tapasztalatokat, melyek feltétlenül szükséges ahhoz, hogy eredményesen kerüljön megvalósításra a projekt: kiemelte, hogy a nemzetközi szereplők egy-egy projektben hozzájárulnak ahhoz, többféle megközelítési módot ismerjenek meg a szakemberek, de a nyelvi nehézségek miatt ez sokszor több időt vesz igénybe, a partnereknek türelmesen kell a feladatok megoldásához hozzáállni. A Szlovákiából érkező szakértő (projektpartner) szerint a megfelelő alternatívák felkínálása nélkül a fiatalok ma már nem találják meg a boldogulás lehetőségeit, nem bízhatunk abban, hogy maguk felépítik a vállalkozásukat, tevékenységüket, nagyon fontos a jó példa számukra.

Tanulmányút a Táj Nemzetközi Napja alkalmából szervezett események bemutatása kapcsán

A tanulmányút során a résztvevő szakértőknek bemutatásra került a Táj Nemzetközi Napja alkalmából meghirdetett „Tájnapis tájséta” programsorozat. A program minden évben október 20-án valósul meg, vagy ehhez közel eső napon.

A tanulmányút során a jelenlévő szakemberek szakvezetéssel (Szőlősi Réka) járták be a Pannontáj-Sokoró Natúrpark által szervezett tájséta útvonalát, megismerték a Vörös Barátok legendáját. A legenda életben tartása jó példája annak, hogy a fiatalok megszólítása sokszor csak egy jó ötleten múlik: a Vörös Barátok legendájáról keveset tudni, egyházi személyek rémtetteiről szól a legenda. A rémtettekről keveset tudni, a Vörös Barátok kolostora már nem látható, mégis a legenda, és az éjszakai túra lehetősége mintegy 100 helyi fiatalot készített arra, hogy részt vegyen a túrán.

Motivációs eszközök:

- közösségi oldalon megjelenő esemény, vicces felhívással
  - egy jó történet (történet a múltból pl.)
  - minimális térítési költség (a résztvevők komolyabbnak tartanak egy eseményt, ha jelképes összeggel hozzá járulni a szervezés költségeihez)
  - jó társaság ígérete
  - szakvezetés.
- Sikermodell 29. – Tájnapis tájséta – jeles naphoz kapcsolódó, figyelemfelhívó esemény szervezése, korosztály: 6-14 év, 14-18 év, 18-25 év, megszerezhető ismeret, benyomás: „helyben is találok programot és jó társaságot”

3) Online és papíralapú kérdőíves felmérés és személyes lekérdezés

Az online és a papíralapú kérdőívet is önállóan töltötték ki kutatás alanyai. A felmérés szintje országos, célcsoportjai natúrparki szakemberek, és nem natúrparki, de natúrparki alapon működő civil szervezetek szakemberei.

A kutatás során megválaszolendő kérdések:

- a válaszadók alapvető jellemzői: nem, lakóhely, iskolai végzettség, családi állapot, életkor, kapcsolat a natúrparkkal,
- mely korosztályoknak szólnak a környezeti nevelési programok?
- milyen programok vannak a térségben?
- környezeti nevelési programokat folytató szervezetek,
- környezeti nevelési programokon való részvételt befolyásolja-e, hogy ingyenes a program vagy nem,
- a térségben elérhető, 12–25 éves korosztálynak szóló önkéntes programok,
- a fiatalok elvándorlásának, vidéken maradásának okai, körülményei,
- a fiatalok környezettudatossága,
- vélemények a gyermekkorban átélt élmények és a fiatal lakóhelyén való maradása, visszatérése közötti összefüggésre vonatkozóan.

Környezettudatosság és helyi identitás

Kutatásunk kiindulópontja, hogy a civil szervezetekben, natúrparkokban végzett önkéntes tevékenység és a közösségi élmény erősíti a fiatalok helyi identitását, illetve hozzájárul a környezettudatos szemlélet kialakításához. Mindkét tényezőnek szerepe lehet abban, hogy a vidéki fiatalok a későbbiekben vidéken képzelik-e el a boldogulásukat vagy városi környezetben, így a natúrparkok is hangsúlyosabb tényezővé válhatnak a vidéken felnövő fiatalok elvándorlásának csökkentésében.

A natúrparkok és más természetvédelemmel foglalkozó szervezetek által nyújtott környezeti nevelés nem csupán ismeretátadás, hanem komplex személyiségformálás, az értékrend, az attitűdök és az érzelmi viszonyulások alakítása, amelynek célja a környezettudatos magatartás, a felelősségteljes életvitel kialakítása. Ezek a törekvések az élővilág harmóniájára, az emberi társadalmak és a természeti környezet együttélésére és fenntartására irányulnak. A helyi természeti értékek megismertetése által ehhez a nevelő munkához szervesen kapcsolódik a helyi identitás erősítése.

Az eredményes környezeti nevelési programok a következő jellemzőkkel rendelkeznek, amelyek életkori csoportonként különböző formában valósulnak meg²:

- kapcsolódnak a fiatalok mindennapjaihoz, lakóhelyéhez,
- igyekeznek bevonni a szülőket, a családokat és a közösséget,
- lehetőséget biztosítanak a társas kapcsolatok kialakítására,
- támogatják a közvetlen tapasztalatszerzést és a szabadon választható tanulást,
- ösztönzik a felelősségvállalást és a kollektív cselekvést.

Az önkéntes, mások hasznára végzett tevékenység nemcsak a közösség javát szolgálja, hanem az egyén magasabb rendű szükségleteit is kielégíti, amelyek a Maslow-piramis felsőbb részein helyezkednek el. Azaz a valahová tartozás érzését nyújtja, kiválthatja mások megbecsülését, de teret adhat az önmegvalósításnak is. A közösség érdekében végzett szolgálat pedig erősíti az egyénben a lakóhelyhez fűződő érzelmi köteleket.

A szakirodalom azokat az egyéneket nevezi önkénteseknek, akik közvetlenül, vagy valamilyen szervezeten keresztül, saját akaratukból és ellenszolgáltatás nélkül, a háztartásukon kívül élő személyek javára, vagy a társadalom érdekében végeznek valamilyen tevékenységet.

Egy felmérés szerint Magyarországon az Európai Unió országai között a felnőtt (30–50 éves) önkéntesek a legaktívabbak, míg a szomszédos Ausztriában az önkéntesség minden korcsoportban meglehetősen magas.³ A European Social Survey 2012-ben 24 országból a 15 éves és idősebb népesség körében gyűjt adatokat az önkéntességről az elmúlt egy évre vonatkozóan. A vizsgált országokban átlagosan 40 százalék volt a 15–29 éves szervezeti önkéntesek aránya, a magyar fiatalok között viszont csak fele ekkora az arány (23%), ezzel az utolsó előtti helyen helyezkednek el a rangsorban.⁴

Hazánkban 2016. január 1-je után az érettségi vizsga bizonyítvány kiadásának feltétele 50 óra „iskolai közösségi szolgálat” elvégzésének igazolása. 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti

---

² Effective approaches to connect children with nature. <https://www.doc.govt.nz/documents/getting-involved/students-and-teachers/effective-approaches-to-connect-children-with-nature.pdf>

³ http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf

⁴ http://real.mtak.hu/71646/1/muhelytan11_perpek.pdf

köznevelésről a közösségi szolgálatot a következőképp határozza meg: „Közösségi szolgálat: szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása.”⁵ A közösségi szolgálat explicit célja a személyiségfejlesztés, a közösségépítés, a pályaeorientáció, az állampolgári nevelés, a társadalmi felelősségvállalás és a szociális érzékenyítés.

A fenti célok megvalósulásáról viszonylag kevés adat, illetve elemzés áll rendelkezésre, azonban az elmondható, hogy a diákok körében végzett kvantitatív kutatások eredményei szerint a sport- és szabadidős, illetve a környezetvédelmi területen folytatott tevékenységeket találták a 9. osztályos tanulók a legvonzóbbnak. Összességében a fiatalok körében a legnépszerűbb terület az óvodáskorúakkal, sajátos nevelési igényű gyermekekkel és tanulókkal, idős emberekkel közös sport és szabadidős tevékenység. A közösségi szolgálatban jártasabbaknál (12. és 13. évfolyamosok) a sport és szabadidős terület mellett a kulturális és közösségi terület is népszerű, míg a fiatalabbak a szolgálat megkezdése előtt a környezet-, illetve katasztrófavédelmi területet preferálják.⁶ Az ellentmondás oka lehet fogadó szervezetek hiánya is, vagy a számukra kínált programok érdektelensége.

Európa és a világ számos országában már évtizedek óta működik iskolai közösségi szolgálat, az elképzelés hazai kialakításához rendelkezésre álltak a nemzetközi modellek, melyek közül egyes országokban átfogó, rendszerszerű modellekkel találkozunk, máshol az eseti, az akciójellegű közösségi szolgálat vagy közösségi tanulás dominál.⁷

Ausztriában nincs a középiskolások számára kötelező közösségi szolgálat, viszont létezik önkéntesév, amelyek általában a középiskola befejezése után szoktak teljesíteni, férfiaknál a kötelező sorkatonaság alternatívájaként. A fiatalok nagyon sokféle szociális és környezetvédelmi tevékenységekben vehetnek részt, melynek időtartama 6 és 12 hónap lehet, ami 34 órát jelent hetente. A tevékenységért zsebpénz („taschengeld”), társadalombiztosítás, családi pótlék stb. jár. A fogadó szervezetek köre meglehetősen széles, többek között 46 natúrpark szervezésénél lehet önkénteskedni.

	Ausztria	Magyarország
Van-e kötelező iskolai közösségi szolgálat?	nem kötelező	kötelező
Az érintettek köre	17–26 évesek	14–18 évesek, érettségiző középiskolások
A szolgálat időtartama	6 és 12 hónap között	50 óra
Választható tevékenységek	önkéntes szociális és ökológiai év, amely	egészségügyi, szociális, oktatási, kulturális, polgári- és katasztrófavédelmi,

⁵ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100190.TV>

⁶ <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-iskolai-kozossegi-szolgalat-a-9-es-12-evfolyamos-diakok-velemenye-tukreben>

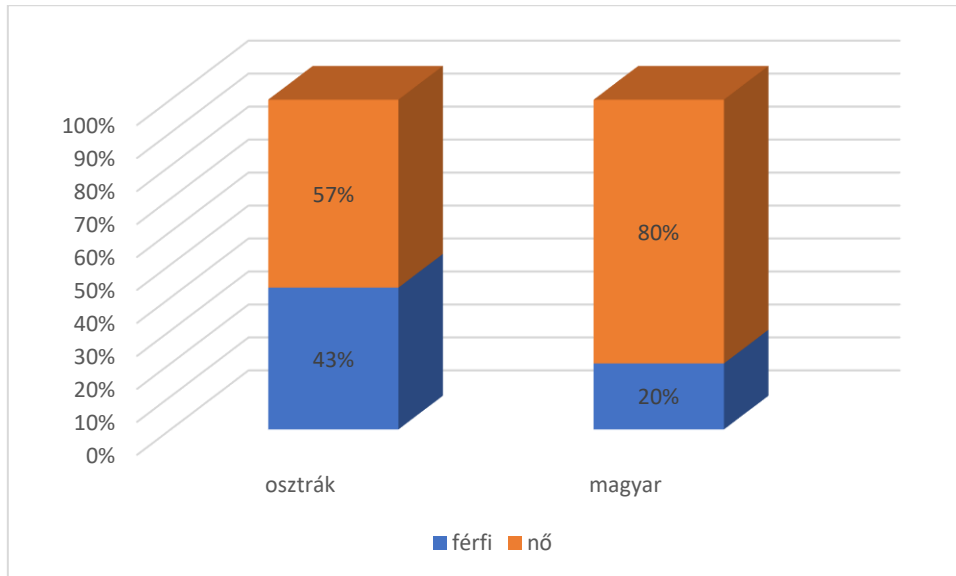
⁷ <http://www.kulturalisszemle.hu/5-szam/junior-kutato-i-muhely/megyesei-judit-nem-mi-talaltuk-fel-az-iskolai-kozossegi-szolgalat-iksz-nemzetkozi-aspektusai>

	különböző szervezeteknél teljesíthető	környezet- és természetvédelmi
Fogadó szervezet	fogyatékkal élők, kórházak, ifjúsági szervezetek, egyházak, nemzeti- és natúrparkok, klímaszövetség, fair trade szervezetek, természetbarát közösségek stb.	helyi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat, költségvetési szerv, civil szervezet, egyház, szociális szolgáltató, egészségügyi szervezet, köz- és felsőoktatási intézmény, közművelődési intézmény

A válaszadók alapvető jellemzői

A minta nemi összetétele

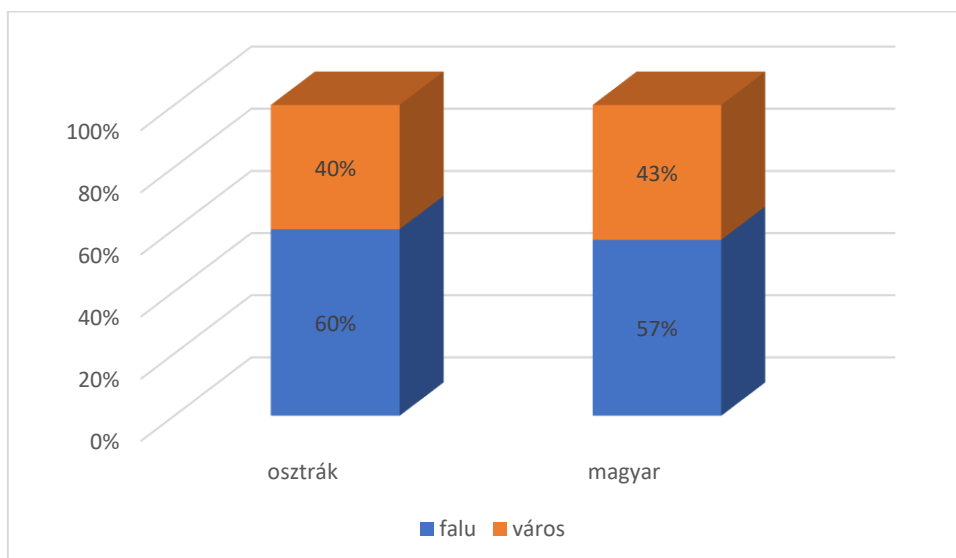
Magyarországon összesen 145 válaszadó töltötte ki a kérdőívet, akiknek 80 százaléka nő (116 fő) és a 20 százaléka férfi (29 fő). Az osztrák oldalról 100 fő válaszolt a kérdésekre, 57 százalékuk nő (57 fő) és 43 százalékuk férfi (43).

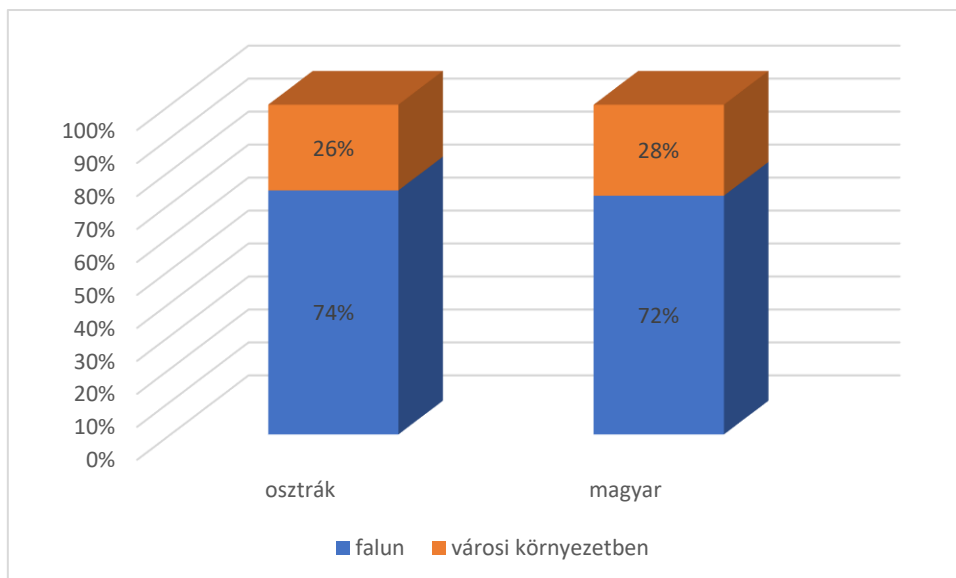
1. ábra: A minta nemi összetétele

A válaszadók lakóhelye

A válaszadók többsége falun él (56,6%) és ott is töltötte a gyerekkorát (74% és 72,4%). A városban élők több mint kétharmada felsőfokú végzettséggel rendelkezik.

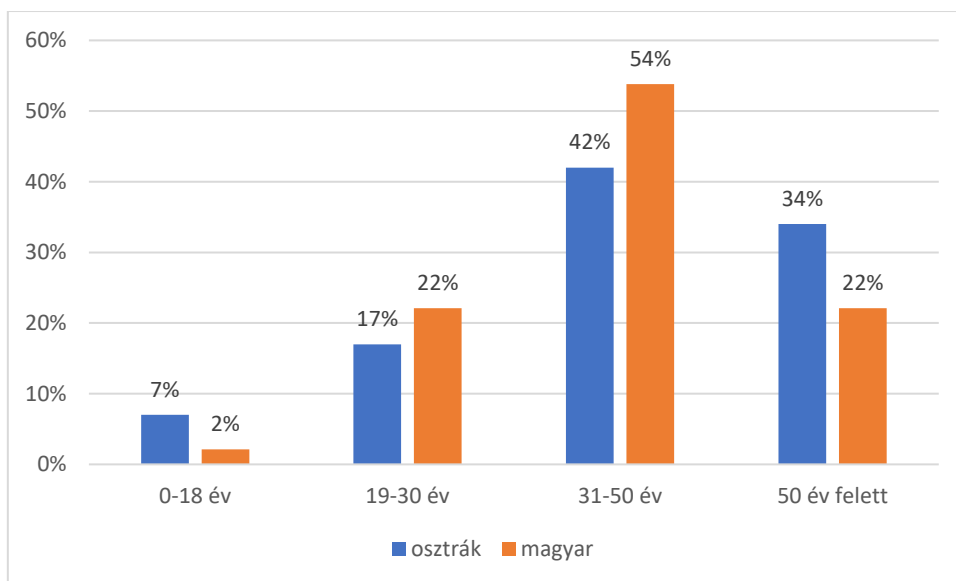
2. ábra: A válaszadók megoszlása lakóhely szerint

3. ábra: Milyen környezetben töltötte a válaszadó a gyerekkorát?

A minta összetétele a válaszadók életkora szerint

A megkérdezettek többsége a 31–50 év közötti, minden ötödik magyar válaszadó 19–30 év közötti, illetve 50 év feletti, az osztrák oldalon minden harmadik 50 év feletti.

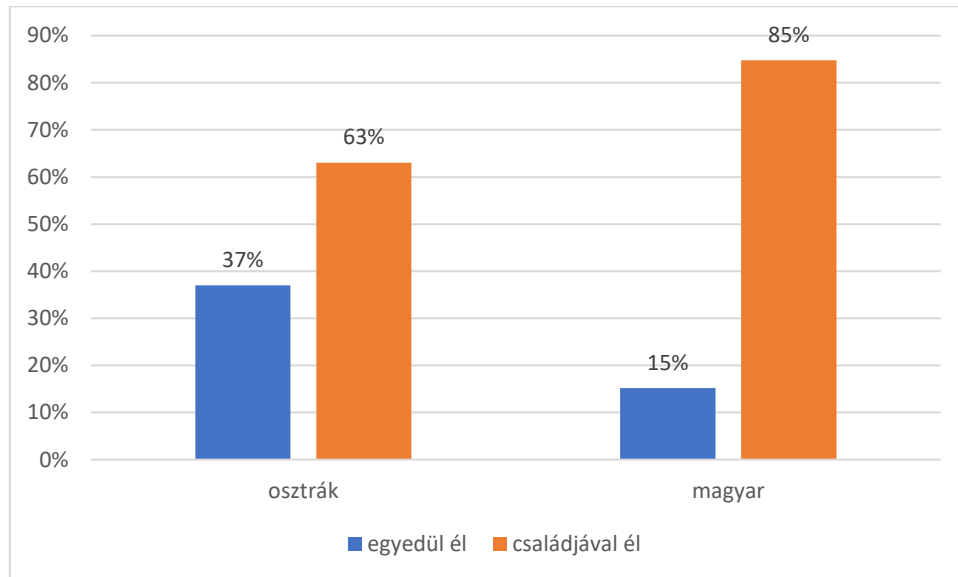

4. ábra: A válaszadók korcsoportonkénti megoszlása

A válaszadók családi állapota

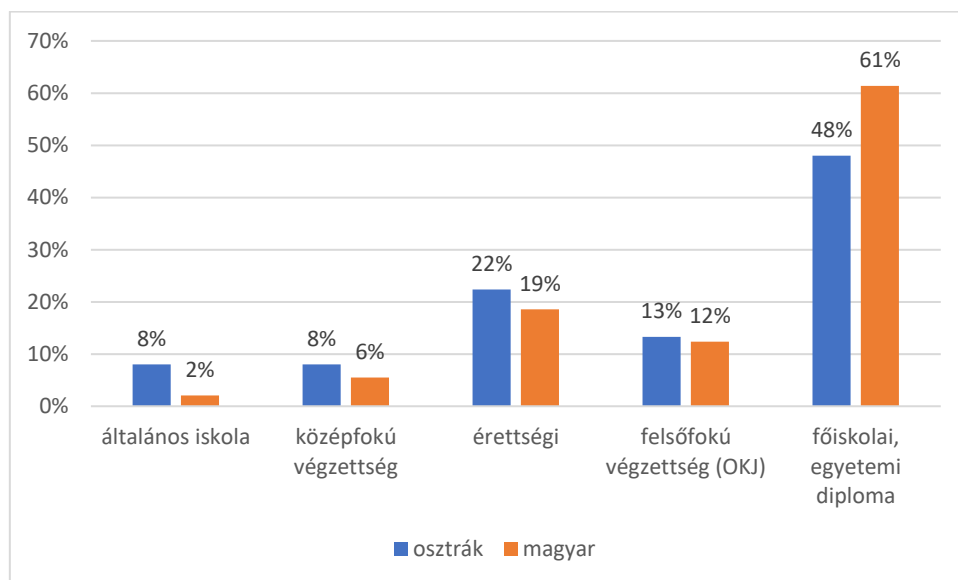
A magyar válaszadók túlnyomó többsége a családjával él (63% és 85%), az osztrák megkérdezettekénél kétszerannyi az egyedül élők aránya.

5. ábra: A válaszadók megoszlása családi állapot szerint

A válaszadók iskolai végzettsége

A válaszadók legnagyobb csoportja felsőfokú végzettségű (48% és 61%), vagy legalább érettségivel rendelkezik (36% és 31%).

6. ábra: A válaszadók iskolai végzettség szerint

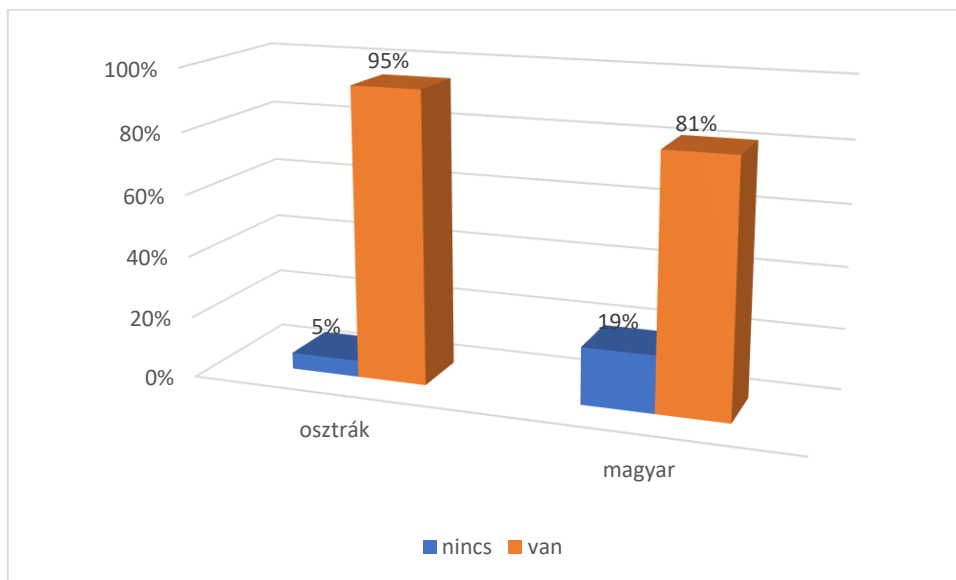
A válaszadók kapcsolata a natúrparkkal

A megkérdezettek közel fele (44% és 47%) valamely natúrpark térségében tevékenykedik. A magyar válaszadók legnagyobb csoportja azt válaszolta, hogy a térségükben nincs natúrpark

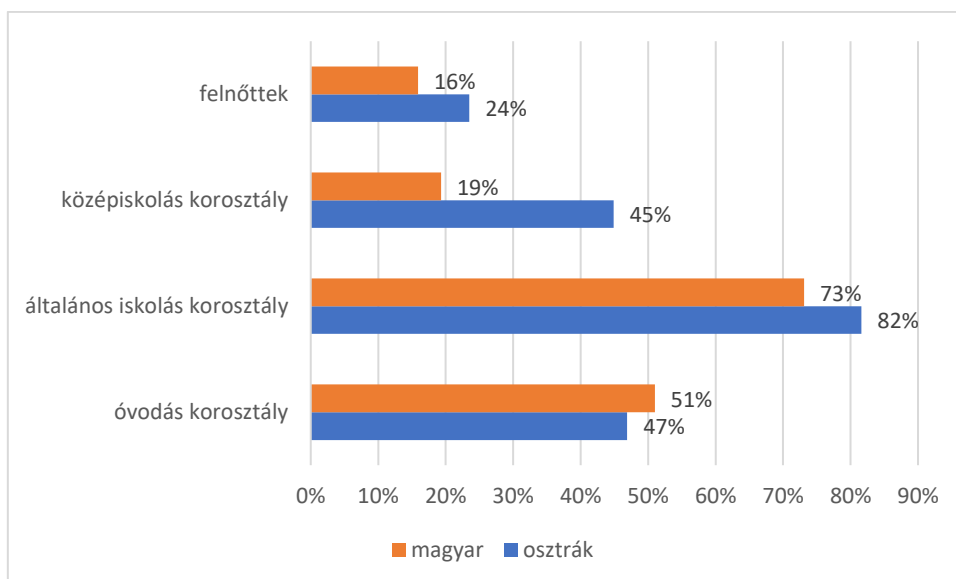
(42%), őket követik a be nem sorolható egyének (19%) és a civil szervezetek tagjai (17%). Az osztrák megkérdezetteknek is a legnagyobb csoport, akik közelében nincs natúrpark (28%), majd a natúrpark munkaszervezetének tagjai (20%).

A környezeti nevelési programok ismertsége

A magyar válaszadók négyötöde hallott már valamilyen, a térségben működő környezeti nevelési programról. A 19–30 évesek között szignifikánsan nagyobb azok aránya, akiknek nincs tudomásuk ilyen programról. Az osztrák válaszadók körében még csekélyebb azok aránya, akik nem értesültek ezekről a programokról.

7. ábra: A környezeti nevelési programok ismerete

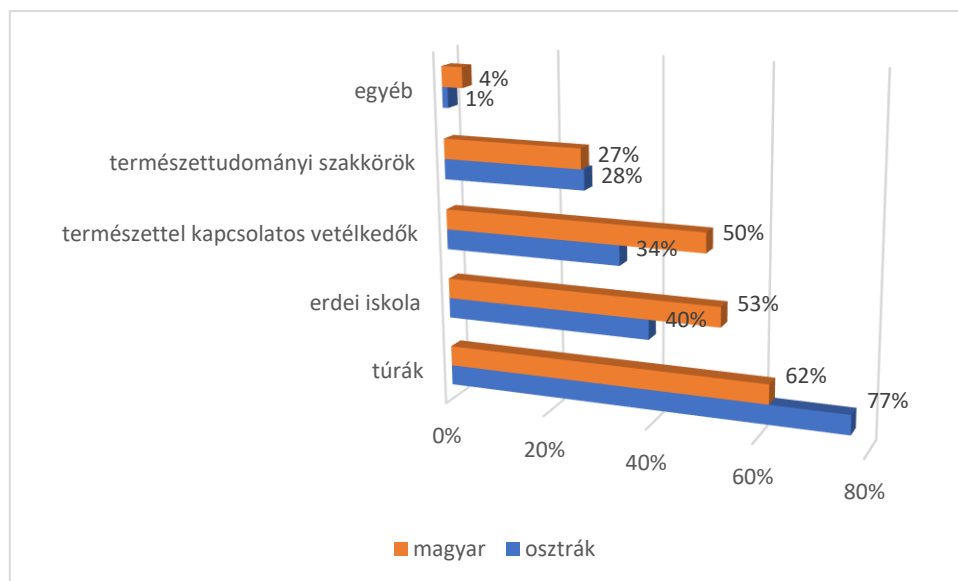
8. ábra: Van-e tudomása a térségében környezeti nevelési programokról?

A különböző korosztályok közül az *általános iskolásoknak*, az *óvodásoknak* szervezett programokat ismerik a leginkább a válaszadók. Az osztrák kérdezettek – az óvodás korosztály kivételével – mindegyik kategóriában nagyobb arányban hallottak környezeti programokról, az eltérés a középiskolásoknál a legjelentősebb.

„Iskolarendszeren belül: természet- és környezetvédelmi, honismereti témájú vetélkedők (akár térségi szinten is), akcióprogramok (közös szemétszedés, fa- és virágültetés), témnapok (jeles zöld napok, hagyományos ünnepnepok, komplex tantárgyközi feldolgozása), témahetek (Föld hete, Teremtés hete, Hagyományaink hete). Iskolán kívül: néptánc csoport, kézműves szakkörök, erdei iskola, kirándulások, részvétel külső természetvédelmi programokban (békamentés, állatmenhely, madárgyűrűzés) természetvédő, hagyományőrző táborok.

Középiskolás korosztály: mint az általános iskola korosztálynál, plusz iskolai közösségi szolgálatosok meghívása a helyi hagyományőrző, és természetvédő szervezetekbe, ismerjék meg a helyi értékőrző munkát és segítsenek benne.

Fiatal felnőtt (18–25 év): natúrparki kapcsolat egy közeli egyetemmel, egyetemisták bevonása félévi munkába, szakmai gyakorlatra, terepgyakorlatra az egyetem szakjainak megfelelő szakterületeken. Filmklubok (ökológia témájú filmekkel) beszélgetéssel. Fiatal kutatók, szakemberek találkozója egy térségben (mintegy minikonferencia egymás munkájának megismerésére)” (Antalicz Csaba, Tápíó Natúrpark).

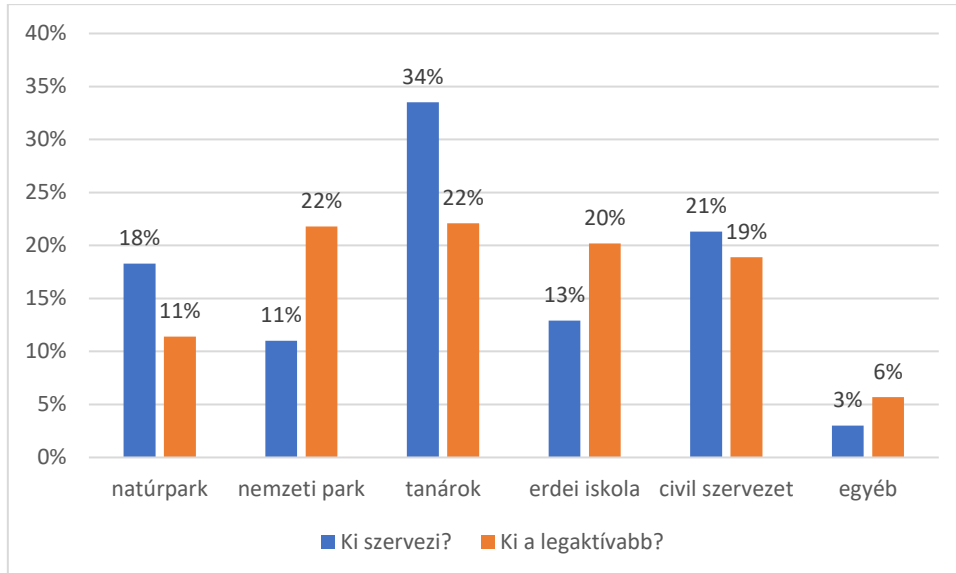

9. ábra: Milyen jellegű programok vannak az Ön térségében?

A környezeti programok közül a szervezett *túrák* az osztrák és a magyar válaszadónál is a legismertebbek, de az *erdei iskolákat* és a *természettel kapcsolatos vetélkedőket* is viszonylag sokan jelölték.

A környezeti nevelési programok szervezése

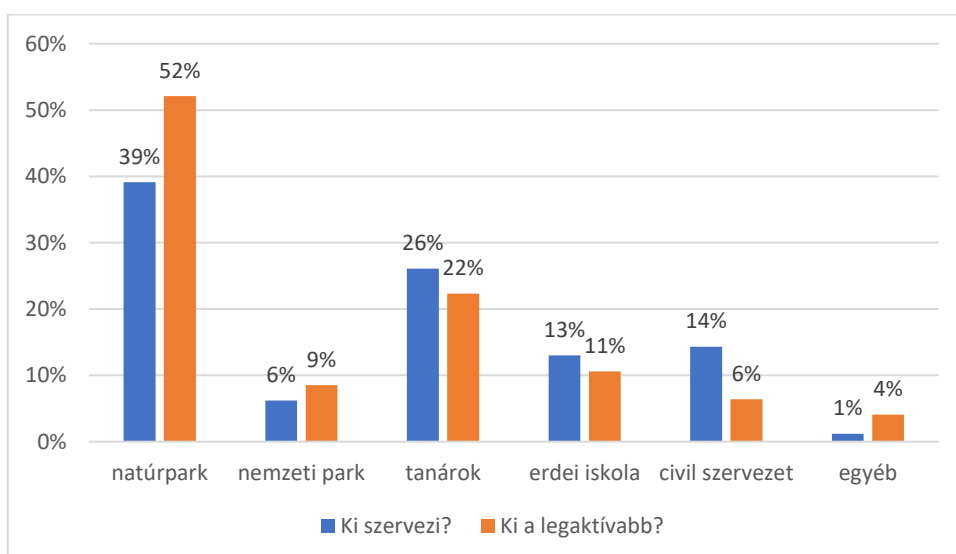
A környezeti programok szervezésére két kérdés is vonatkozott. A magyar válaszok alapján a *pedagógusok* a legfontosabb szereplők, de aktivitás terén a nemzeti parkok, az erdei iskolák és a civil szervezetek nagyjából egyformán jelentősek, a natúrparkok kevésbé.

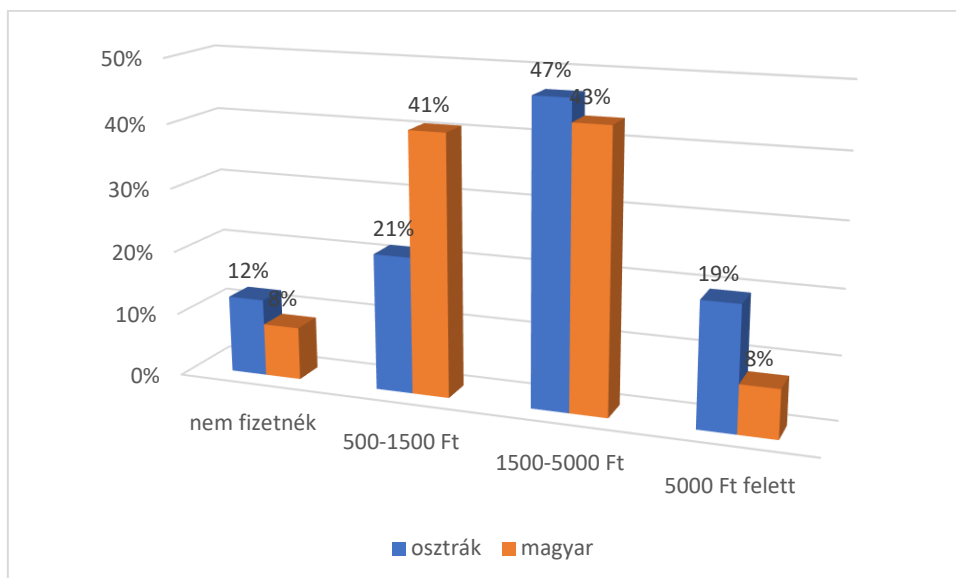
10. ábra: Ki szervezi a környezeti nevelési programokat? Ki a legaktívabb? (magyar válaszadók)

„Natúrpark, iskola, óvoda szervez programokat, vannak szakkörök, személyfüggő, hogy hol milyen mélységű, minőségű. Nincs olyan társadalmi szervezet, amely felvállalja rendszerszerűen” (Horváth Róbert, Szatmár-Beregi Natúrpark).

Az osztrák válaszadók szerint náluk a natúrparkok a legaktívabb szervezők és csak utánuk következnek az iskolák/pedagógusok.

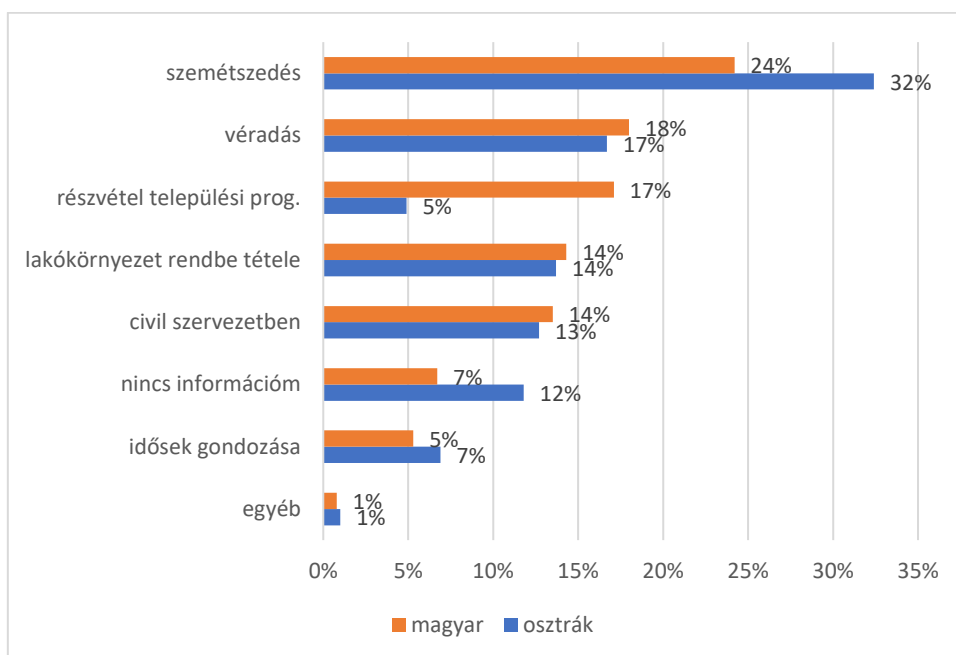

11. ábra: Ki szervezi a környezeti nevelési programokat? Ki a legaktívabb? (osztrák válaszadók)

12. ábra: Mekkora összeget lenne hajlandó kifizetni egy ilyen programért?

Az osztrák megkérdezettek némileg többet hajlandóak lennének kifizetni egy-egy környezeti nevelési programon való részvételért, de nagyjából minden második válaszadó az 1500–5000 Ft közötti összeget jelölte meg.

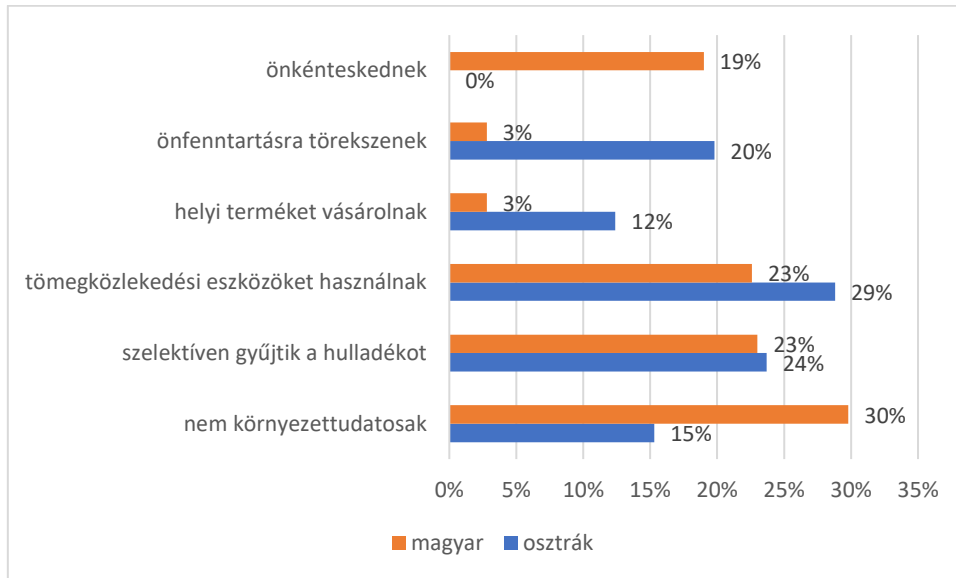

13. ábra: Milyen önkéntes programokról van tudomása, amelyekkel a 12–25 éves korosztályt meg lehet szólítani?

Az önkéntes programokat illetően nincsenek nagy eltérések a két ország között, körülbelül minden tizedik válaszadónak semmilyen információja nincs a programokról, a szemétszedés viszont mindkét csoportban az első helyen áll. A civil szervezetben való tevékenységet meglehetősen kevesen említették, ami tükrözi a szervezeti részvétel csökkenésének nemzetközi trendjét.

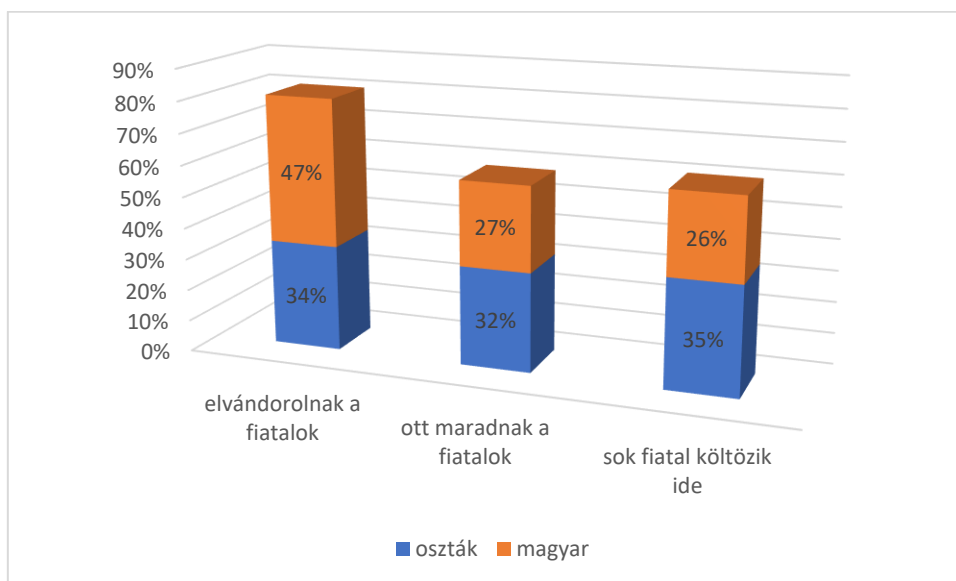
A térségben élő fiatalok jellemzői

Meglepő, hogy az önkéntességet az osztrák válaszadók egyáltalán nem tartják a fiatalokra jellemzőnek, de válaszaik több tekintetben eltérnek a magyarokétól. Az önfenntartásra törekvés és a helyi termékek vásárlása, valamint a tömegközlekedés használata jobban jellemzi az osztrák fiatalokat, a szelektív hulladékgyűjtés tekintetében nincs jelentős eltérés, a magyar fiatalokat viszont sokkal kevésbé tartják környezettudatosnak a megkérdezettek.

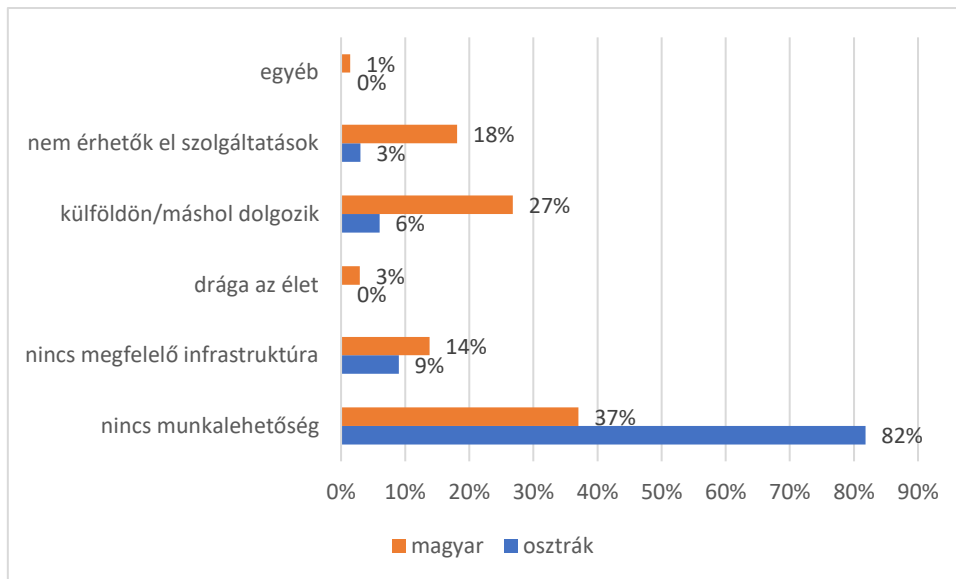

14. ábra: Mely állítások jellemzőek a fiatalokra?

A fiatalok elvándorlásának tendenciáját némiképp ellentétesen ítélik meg a válaszadók: a magyarok szerint a fiatalok többsége inkább elvándorol, míg az osztrák megkérdezettek válasza alapján arra következtethetünk, hogy az ő térségükben egyik tendencia sem domináns.

15. ábra: Milyen tendencia jellemző az Ön térségében?

16. ábra: Miért költöznek el a fiatalok a térségükből?

A fiatalok elköltözésének elsődleges okát a hiányzó munkalehetőségekben látják a válaszadók, de az osztrákokhoz képest Magyarországon inkább hiányoznak bizonyos szolgáltatások, a megfelelő infrastruktúra, illetve jellemzőbb a külföldi vagy távolabbi munkavégzés.

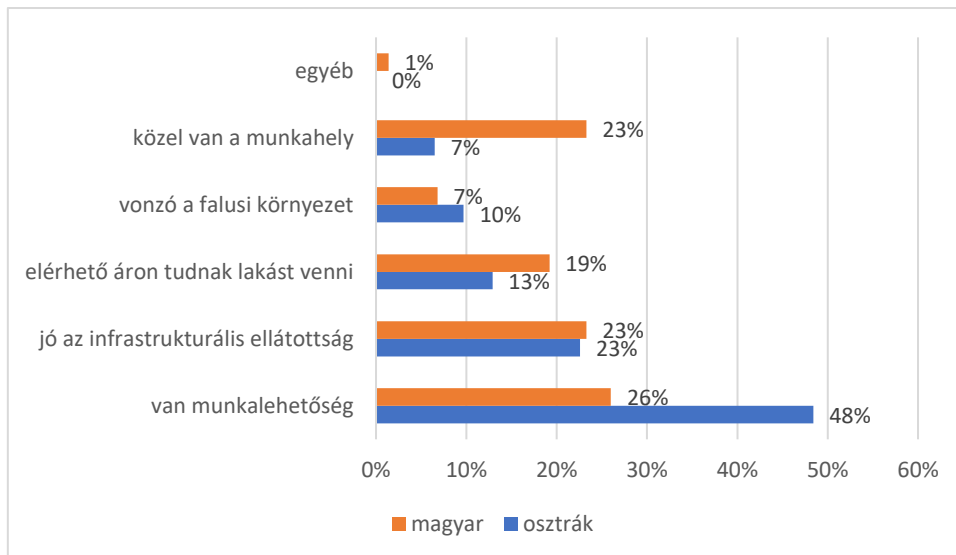
Arra a kérdésre, miszerint van-e összefüggés a fiatalok lakóhelyükön való maradása, visszatérése és a gyermekkorban átélt élmények között, az osztrák válaszadók csaknem kétharmada nemmel válaszolt. Akik igennel feleltek, általában a közösségi élmények marasztaló hatását emelték ki.

„Akiknek a gyermekkorukból jó élményeik vannak egy faluval kapcsolatban és megőrizték szociális köteleiket a faluközösséggel, a tanulmányaik befejeztével inkább visszaköltöznek a falujukba” (osztrák nő).

„Valamennyi van, de ha nincs megalapozva, a legnagyobb nosztalgia is csak délibáb marad. Nem ez a lényeg, hanem az élıhetőség, a perspektíva. Először üzleti szemmel kell ezt vizsgálni, s aztán érzelmi alapon. Innen most már nem csak a tanult fiatalok, hanem azok is elmennek, akikre eddig úgy gondoltunk, komoly gyökereik vannak. 15, max. 20 évet lehet jószolni a teljes leépülésig és jobbágysorsig” (magyar férfi).

A következő interjúrészlet jól összefoglalja az elvándorlás és a maradás legfontosabb motivációit. A munkalehetőség és az elfogadható jövedelem az a szükséges alap, amire a magasabb rendű szükségletek épülhetnek.

„Nem találnak a képzettségüknek megfelelő munkát, vagy túl alacsonyok a bérek. Kevés a kikapcsolódási, szórakozási, ismerkedési lehetőség (tipikus vélemény: »itt nincs semmi élet«). Mivel nincs helyi munkahely, sokan ingáznak, ezért inkább a munkahely közelébe (nagyváros) költöznek. A helyben maradás egyik erős oka a jó baráti közösség, helyi emberi kapcsolatok. Gazdasági ok: nincs pénze a városban megtelepedni, sokkal drágábbak az ingatlanok” (Antalicz Csaba, Tápió Natúrpark).

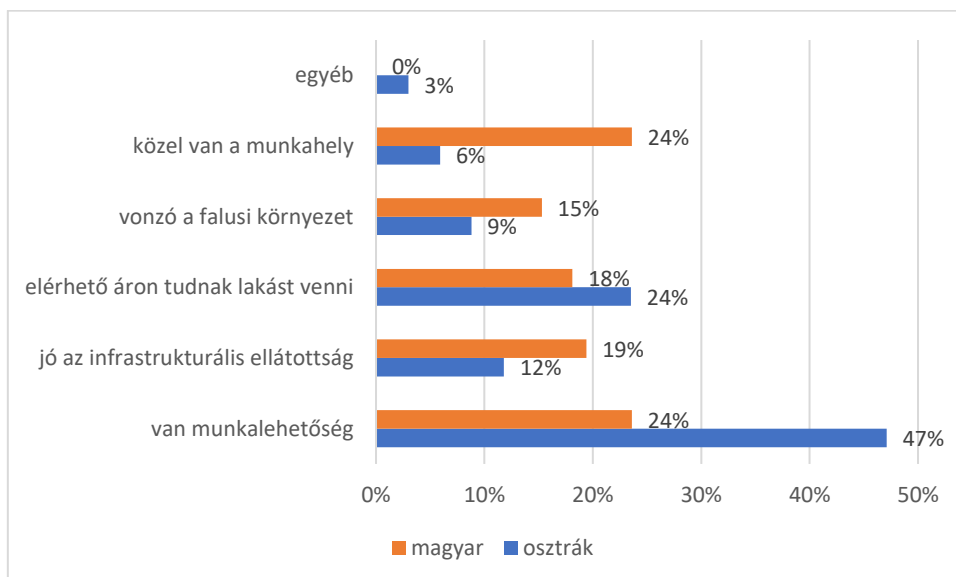

17. ábra: Miért maradnak a fiatalok az Önök térségében?

A fiatalok térségben maradása is egyértelműen a munkalehetőségek elérhetőségéhez kötődik, emellett a jó infrastruktúra és a kedvezőbb lakásárak a fontosabb szempontok között szerepelnek, a falusi környezet viszont a legkevésbé fontos.

„A maradás okai: ragaszkodik a hagyományokhoz, a család közelsége, a természet szeretete és a helyi munkalehetőség” (Petrovicz Tünde, Pannontáj-Sokoró Natúrpark).

„A helyben maradás lehetséges okai: emocionális kötődés, kielégítő jövedelem, alacsony iskolai végzettségből eredő immobilitás és alulmotiváltság” (Lipcseiné Takács Nóra, Falusi Porta Tanoda Program).

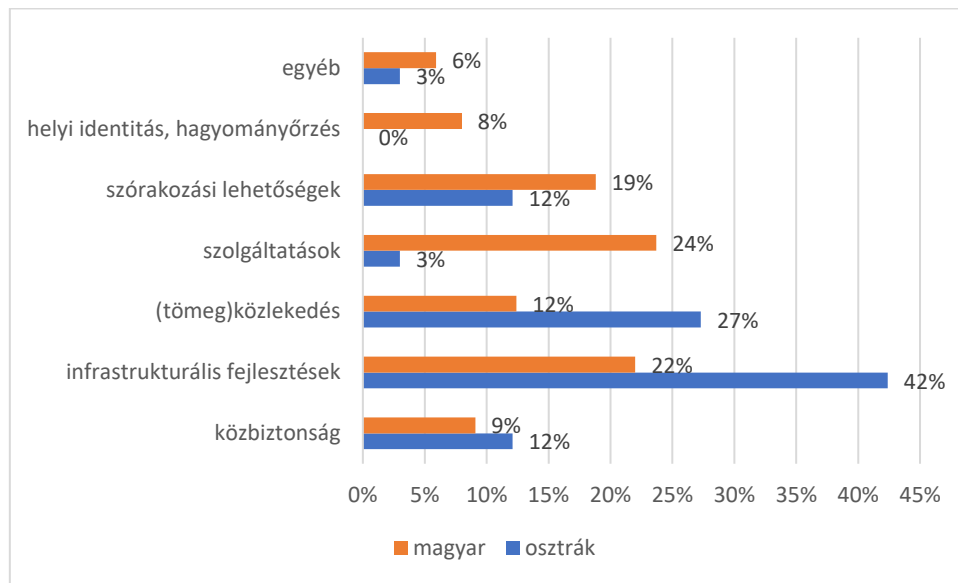

18. ábra: Miért költözik ide sok fiatal?

A fiatalok térségbe költözéséről ugyanaz mondható el, mint az előzőekről, vagyis a munkalehetőségek elérhetősége, a jó infrastruktúra és a kedvezőbb lakásárak alapvetően

meghatározzák egy térség vonzerejét, a magyar válaszadóknál a vonzó falusi környezet némileg nagyobb hangsúllyal szerepel, mint az osztrákoknál.

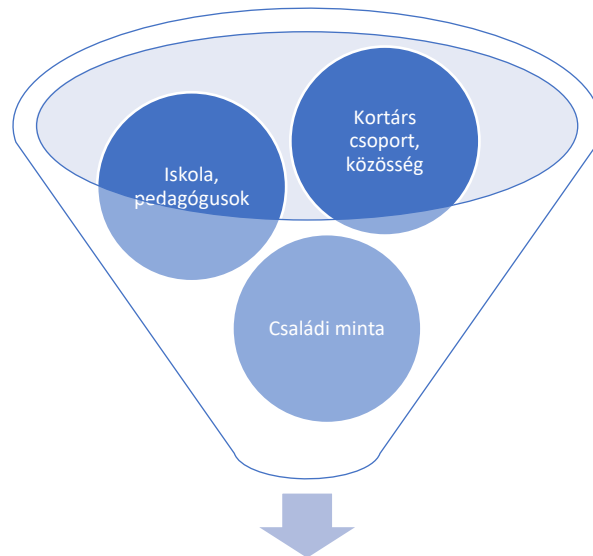

19. ábra: Milyen feltételek megléte segítené a helyben maradást?

A felkínált lehetőségek közül a megkérdezettek szerint a fiatalok helyben maradását az *infrastruktúra*, illetve magyar oldalról a *szolgáltatások fejlesztése*, a *szórakozási lehetőségek* bővülése szolgálja a leginkább. A közvetlenül a helyi identitás erősítését célzó, illetve hagyományőrző programok a válaszadók szerint csak csekély mértékben járulnak hozzá ahhoz, hogy a fiatalok a szülőhelyükön maradjanak.

„Munkahelyek, korrekt bérek minden szektorban, megfelelő közlekedés, infrastruktúra, lakhatási lehetőség, helyben elérhető szolgáltatások (bölcsőde, óvoda, iskola, egészségügy, kultúra), közösségi programok, térségi identitás megléte kell szerintem a fiatalok vidéken tartásához” (Székely Rita, Pannontáj-Sokoró Natúrpark).

Az interjúalanyoktól megkérdeztük, hogy szerintük milyen tényezők, illetve kik befolyásolhatják leginkább a környezettudatosság kialakulását? A válaszok alapján a *családi minta*, a *pedagógusok és kortárs csoport* nagymértékben befolyásolja az egyén természeti környezettel kapcsolatos beállítódását, ismereteit és magatartását. Ebben a folyamatban az offline médiának és az internetnek meghatározott aspektusból (pl. információátadás) van szerepe, azonban a közvetlen tapasztalatszerzést és a közösségi élményt semmi nem pótolhatja, ami előtérbe állítja a natúrparkok szerepét.

Környezettudatosság

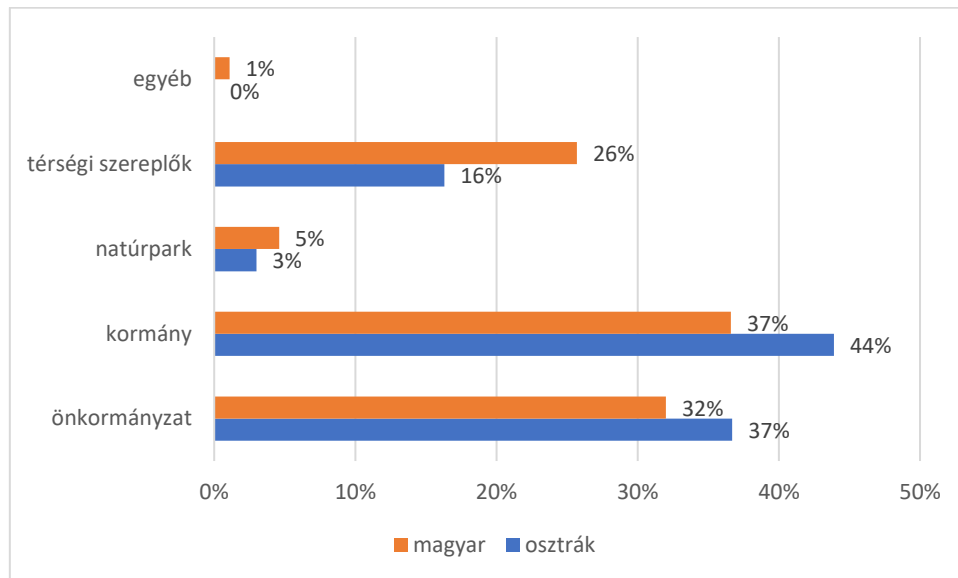
„A családi példának nagy szerepe van, hogyan bánnak a szülők a hagyományokkal, kerttel, hulladékkal, energiával, pénzzel. A szülők járnak-e valamilyen közösségbe (vallási, kulturális, baráti) Annak milyen az értékrendje. Egy jó tanár a személyiségével bármilyen ügynek meg tudja nyerni a diákok egy részét. Az iskolai környezeti nevelést (szelektív hulladékgyűjtés, környezetre való igényesség) intézményi szinten csak úgy lehet átvinni, ha egységesen és következetesen áll ki mellette a tantestület. Kamaszkorban sokat számít a baráti közösség véleménye, egy értékalapú közösség (népzene, néptánc egyesület, egyházi ifjúsági közösségek, cserkészlet, honismereti mozgalmak, '48-as hagyományörzők) kedvezően tudja befolyásolni a személyiség alakulásának értékrendjét” (Antalicz Csaba, Tápió Natúrpark).

„Fontosnak tartom, hogy az alapvető szükségleteinkhez kapcsolódó környezeti kölcsönhatásokat megmutassuk – a Falusi Porta Tanoda program az élelmiszertermelést mutatja be, a hulladékgazdálkodási programok pedig az output további sorsát. Tapasztalataim szerint az alapesetben nem látható dolgok megmutatása jelentősen megváltoztatja a fiatalok fogyasztói attitűdjét és értékrendjét” (Lipcseiné Takács Nóra, Falusi Porta Tanoda Program).

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a natúrparki szereplők környezetében van-e olyan fiatal, akinek jelenlegi élethelyzetéhez jelentősen hozzájárult az, hogy gyermekkorában valamilyen környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységben részt vett. A legtöbb interjúalanyunknak az a tapasztalata, hogy a fiatalkorban szerzett élmények sok esetben formálták az egyén világlátását.

„A szakkörökön, táborokban általában nem a kitűnő tanulók vesznek részt, hanem akiket iskolán kívül érdekel az adott téma, tevékenység. Velük lehet a legnagyobb eredményt, hatást elérni. Az így megszólított gyerekek figyelemmel követik a natúrpark Facebook oldalát, részt vesznek a vetélkedőkön, programokon. Számptalan olyan információhoz, tudáshoz jutnak így a gyerekek, melyről hiszem, hogy hozzájárul a későbbi életében a pályaválasztáshoz, lakóhely kiválasztásához, szemléletmódjának alakulásához” (Székely Rita, Pannontáj-Sokoró Natúrpark).

„Volt természetismereti, természetvédelmi táborozóinkból több ilyen irányban (biológia, természetvédelem, orvos) tanult tovább. Egy békamentésben rendszeresen részt vevő kisfiú, sok évvel később az egyetemen ebből írta a szakdolgozatát, majd TDK-ját. Régiós egyházi táborainkból kinövő fiatalok generációi később maguk is közösségvezetők lettek, vagy közösségben aktív tagok. Néptáncos kislányokból ma koncertező, a szakmában elismert népdalénekesek” (Antalicz Csaba, Tápió Natúrpark).

7. ábra: Kinek a feladata a fiatalok elvándorlásának mérséklése?

A válaszadók az elvándorlás mérséklését szolgáló intézkedéseket elsősorban a kormánytól, másodsorban pedig a helyi önkormányzattól várják. Az interjúvolt szakértők ennél némileg differenciáltabban látják a kérdést, fontosnak tartják a helyi, térségi szereplők munkáját is.

„A fiatalok helyben tartása központi, kormányzati törekvés kell, hogy legyen. Helyben is csak a térségi szereplők összefogásával valósulhat meg” (Székely Rita, Pannontáj-Sokoró Natúrpark).

„A vidék elmaradása elsősorban szemléletbeli, amin viszonylag könnyen lehetne segíteni. De ez ugyanennyire nehéz is, hiszen szemléletet, begyökeresedett kulturális- és szocializációs mintázatokat kell megváltoztatni. El kell felejtetni azt, hogy egy »nyugati trend« majd öt év múlva begyűrűzik vidékre is. Az internet által globális egyidejűségben élünk. Vidéken is azokra a szolgáltatásokra, szellemi kihívásokra kell építeni, mint a világ legkorszerűbb helyein” (Koszecz Sándor, Kollabor).

Összegzés

Kutatásunk témája a fiatalok lakóhelyválasztása, illetve társadalmi és környezeti felelősségvállalásuk kérdései. A kérdőíves felmérésbe bevont személyek (összesen 243 fő) magyar és osztrák natúrparkok és natúrpark elvek alapján működő civil szervezetek szakemberei. Kiegészítésként hat natúrparki szakemberrel félig strukturált interjúkat is készítettünk.

A válaszadók túlnyomó többsége hallott már valamilyen környezeti nevelési programról, viszont a 19–30 évesek között szignifikánsan nagyobb azok aránya, akiknek nincs tudomásuk ilyen programról.

A környezeti programok szervezését illetően magyar válaszok alapján a pedagógusok a legfontosabb szereplők, de aktivitás terén a nemzeti parkok, az erdei iskolák és a civil szervezetek nagyjából egyformán jelentősek, a natúrparkok kevésbé. Az osztrák válaszadók szerint náluk a natúrparkok a legaktívabb szervezők és csak utánuk következnek az iskolák és a pedagógusok, valamint a többi szereplő.

Ugyancsak nincsenek nagy eltérések a két ország között az önkéntes programokat illetően, a szemétszedést jelölték a leggyakrabban mindkét helyen. A civil szervezetben való tevékenységet ugyanakkor meglehetősen kevesen említették, ami tükrözi a szervezeti részvétel csökkenésének nemzetközi trendjét.

Az önkéntességet az osztrák válaszadók egyáltalán nem tartják a fiatalokra jellemzőnek, de válaszaik több tekintetben eltérnek a magyarokétól. Az önfenntartásra törekvés és a helyi termékek vásárlása, valamint a tömegközlekedés használata jobban jellemzi az osztrák fiatalokat, a szelektív hulladékgyűjtés tekintetében nincs jelentős eltérés, a magyar fiatalokat viszont sokkal kevésbé tartják környezettudatosnak a megkérdezettek.

A fiatalok elvándorlásának tendenciáját másképp látják a válaszadók: a magyarok szerint a fiatalok többsége inkább elvándorol, míg az osztrák megkérdezettek válaszaik alapján arra következtethetünk, hogy az ő térségükben egyik tendencia sem domináns. Az elvándorlás elsődleges oka a munkalehetőségek hiánya, de Magyarországon nem állnak rendelkezésre bizonyos szolgáltatások sem, továbbá nem megfelelő az infrastruktúra, illetve jellemzőbb a külföldi vagy távolabbi munkavégzés.

Arra a kérdésre, miszerint van-e összefüggés a fiatalok lakóhelyükön való maradása, visszatérése és a gyermekkorban átélt élmények között, az osztrák válaszadók csaknem kétharmada nemmel válaszolt. Akik igennel feleltek, általában a közösségi élmények marasztaló hatását emelték ki. A nem válaszok aránya azzal is összefüggésben áll, hogy Ausztriában az elvándorlás nem domináns jelenség, így a kérdés a válaszadók számára nem bírt jelentőséggel.

A megkérdezettek szerint a fiatalok helyben maradását az infrastruktúra, illetve magyar oldalról a szolgáltatások fejlesztése, a szórakozási lehetőségek bővülése szolgálja a leginkább. A közvetlenül a helyi identitás erősítését célzó, illetve hagyományőrző programok a válaszadók szerint csak csekély mértékben járulnak hozzá ahhoz, hogy a fiatalok a szülőhelyükön maradjanak. Ezzel viszont ellentétes az osztrák oldali minta, mely szerint az elvándorlás nem domináns jelenség. Következtetésünk, hogy valószínűleg Ausztriában a szervezett, helyi identitást erősítő programok és rendszerek hatással vannak arra, hogy elvándorlás nem jellemző jelenség. Magyarországon a szakemberek az egyéni, vagy egy-egy térségre kiterjedő helyi identitást erősítő programokat nem tartják hatásosnak. Az ausztriai folyamatok alapján azonban feltételezhető, hogy a szervezettebb, rendszerbe foglalt szemléletformálási tevékenység hazánkban is kedvezőbb irányba fordíthatná a folyamatot. A kutatás keretében feltárt vélemények alapján hazánk egy korábbi fázisában van a szemléletformálás hatékonyságában: jelenleg a szakemberek nagy része azona véleményen van, hogy a család szerepe a legfontosabb.

A válaszadók az elvándorlás mérséklését szolgáló intézkedéseket elsősorban a kormánytól, másodsorban pedig a helyi önkormányzattól várják. Az interjúvolt szakértők viszont fontosnak tartják a helyi, térségi szereplők munkáját is.

Interjúalanyaink szerint a családi minta, a pedagógusok és kortárs csoport nagymértékben befolyásolja az egyén természeti környezettel kapcsolatos beállítódását, ismereteit és magatartását. Ebben a folyamatban az offline médiának és az internetnek meghatározott aspektusból (pl. információátadás) van szerepe, azonban a közvetlen tapasztalatszerzést és a közösségi élményt semmi nem pótolhatja, ami előtérbe állítja a natúrparkok szerepét.

Az önkéntesség szerepe a kutatás során több formában is megjelent. A fiatalok (már nem gyermekek) szemléletformálása leginkább akkor valósítható meg, ha olyan feladat végrehajtásában vehetnek részt, amely már távol van a játékos ismertszerzéstől, viszont egyértelműen látható a társadalom számára nyújtott haszna.

A kutatásra épülő projekt célja, hogy a nemzetközi együttműködés keretében a főként hátrányos helyzetű térségeben élő fiatalok számára a vidéken maradás lehetőségeit feltérképezze, a velük kapcsolatban álló szakemberek számára olyan módszereket ajánljon, amelyek elegendő motivációt adhatnak a fiatalok számára a helyben való boldoguláshoz. A projekt során kidolgozott módszereknek köszönhetően várhatóan erősödik a fiatalok társadalmi felelősségvállalása, nő a fiatalok környezettudatossága, nő az önkéntes, társadalom számára hasznos tevékenységek végzésére való képesség, illetve nő a társadalmi felzárkózás esélye.

A kutatás eredményeképpen elmondható, hogy szükség van egy egységes kritériumrendszerre a natúrparkok és natúrparki logika alapján működő szervezetek számára, amely meghatározza számukra több korosztály tekintetében is a szükséges beavatkozási lehetőségeket, módszereket. Illetve szükség van egy már bevált jó gyakorlatokat tartalmazó gyűjtemény létrehozására a jelen kutatás keretében feltárt jó gyakorlatokon és sikermodelleken túl is.

A natúrparkok, és más hasonló, alulról szerveződő szervezetek vidékfejlesztési és környezeti nevelési tevékenységei hozzájárulnak a fiatalok helyi identitásához és környezettudatosságukhoz.

Amennyiben e szervezetek környezeti nevelési és fiatalok motiválására alkalmas programjai elérnek a gyermekekhez és a fiatalokhoz, a vidéki térségek előregedése csökkenthető.

1. sz. melléklet – szakemberekkel készült interjúk teljes terjedelemben

(A papíralapon történő személyes lekérdezés eredménye beépítésre került az online kérdőív elemzésbe.)

Válaszadó: **Lipcseiné Takács Nóra**

1. Milyen lehetőségek vannak környezetében a fiatalok (25 év alatt) megszólítására, környezettudatossággal, helyi identitás erősítésével kapcsolatban?

A Falusi Porta Tanoda program révén - elsősorban a közoktatási intézmények bevonásával, de akár ezektől függetlenül is megszólíthatóak a 25 év alatti fiatalok. Emellett településemen a Polgárőrség végez (különböző pályázati forrásokból) többek között hulladékgazdálkodással kapcsolatos tevékenységet, amellyel (kérdőíves megkeresés útján) sikeresen szólította meg a fiatalokat is.

2. Milyen szervezetek foglalkoznak környezeti neveléssel, fiatalok szemléletformálásával az ön környezetében?

Polgárőrség, magánemberek (gazdálkodók-Falusi Porta Tanoda)

3. Kérem, mutassa be néhány mondatban, hogy Ön szerint a fiatalok elvándorlásának milyen okai vannak? Ha vidéki lakóhelyén marad egy fiatal, annak milyen okai vannak?

Elvándorlás lehetséges okai:

- szülők munkabeosztásának összeegyeztethetlensége a helyi közoktatási intézmények nyitvatartásával ->nem alakul ki megfelelő kötődés, helyi kapcsolatok
- helyben a továbbtanulási lehetőség hiánya
- alacsony(-nak tartott helyi) jövedelem
- Helyben maradás lehetséges okai:
- emocionális kötődés
- kielégítő jövedelem
- alacsony iskolai végzettségből eredő immobilitás
- alulmotiváltság

4. Van-e olyan fiatal a környezetében, akinek jelenlegi élethelyzetéhez jelentősen hozzájárult az, hogy gyermekkorában valamilyen környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységben részt vett?

Igen, jómagam - budapestiként sokat nyaraltam vidéki rokonaimnál, ahol megismerkedtem a hagyományos gazdálkodással. Ez alapvető igényemmé tette, hogy legalább minimális szinten legyen kapcsolatom a saját élelmiszereim egy részéhez (azok előállítására révén)

5. Ön szerint milyen beavatkozásokra, milyen rendszerek kialakítására lenne szükség ahhoz, hogy a fiatalok vidéken tartása megvalósulhasson, illetve a környezeti felelősség érzete növekedjen?

Fontosnak tartom, hogy az alapvető szükségleteinkhez kapcsolódó környezeti kölcsönhatásokat megmutassuk - a Falusi Porta Tanoda program az élelmiszertermelést mutatja be, a hulladékgazdálkodási programok pedig az output további sorsát. Tapasztalataim szerint az alapesetben nem látható dolgok megmutatása jelentősen megváltoztatja a fiatalok fogyasztói attitűdjét és értékrendjét.

6. +1 kérdés: Milyen tényezők, ill. kik befolyásolhatják leginkább a környezettudatosság kialakulását? (pl. a család, az iskola/tanárok, baráti társaság, média stb.)

Elsősorban a közoktatási intézményekben szerzett tapasztalatok, tanárok viselkedése, hozzáállása.

Válaszadó: **Antalicz Csaba**, Tápíó Natúrpark

1. Milyen lehetőségek, módszerek vannak a fiatalok megszólítására, környezettudatossággal, helyi identitás erősítésével kapcsolatban?

Általános iskolás korosztály:

Iskolarendszeren belül: természet- és környezetvédelmi, honismereti témájú vetélkedők (akár térségi szinten is), akcióprogramok (közös szemétszedés, fa- és virágültetés) Téma napok (jeles zöld napok, hagyományos ünnepnapok, komplex tantárgyközi feldolgozása), témahetek (Föld hete, Teremtés hete, Hagyományaink hete)

Iskolán kívül: néptánc csoport, kézműves szakkörök, erdei iskola, kirándulások, részvétel külső természetvédelmi programokban (békamentés, állatmenhely, madárgyűrűzés) természetvédő, hagyományőrző táborok

Középiskolás korosztály: mint az általános iskolás korosztálynál + iskolai közösségi szolgálatosok meghívása a helyi hagyományőrző, és természetvédő szervezetekbe, ismerjék meg a helyi értékőrző munkát és segítsenek benne

Fiatal felnőtt (18-25 év): natúrparki kapcsolat egy közeli egyetemmel, egyetemisták bevonása félévi munkába, szakmai gyakorlatra, terepgyakorlatra az egyetem szakjainak megfelelő szakterületeken

Filmklubok (ökológia témájú filmekkel) beszélgetéssel, Fiatal kutatók, szakemberek találkozója egy térségben (mintegy minikonferencia egymás munkájának megismerésére)

2. Kérem, mutassa be néhány mondatban, hogy Ön szerint a fiatalok elvándorlásának milyen okai vannak. Ha mégis vidéki lakóhelyén marad egy fiatal, annak milyen okai vannak.

Nem találnak a képzettségüknek megfelelő munkát, vagy túl alacsonyak a bérek. Kevés a kikapcsolódási, szórakozási, ismerkedési lehetőség (tipikus vélemény "itt nincs semmi élet") Mivel nincs helyi munkahely, sokan ingáznak, ezért inkább a munkahely közelébe (nagyváros) költöznek.

A helyben maradás egyik erős oka a jó baráti közösség, helyi emberi kapcsolatok. Gazdasági ok: nincs pénze a városban megtelepedni, sokkal drágábbak az ingatlanok.

3. Milyen tényezők, ill. kik befolyásolhatják leginkább a környezettudatosság kialakulását? (pl. a család, az iskola/tanárok, baráti társaság, média stb.)

A családi példának nagy szerepe van, hogyan bánnak a szülők a hagyományokkal, kerttel, hulladékkal, energiával, pénzzel. A szülők járnak-e valamilyen közösségbe (vallási, kulturális, baráti) Annak milyen az értékrendje.

Egy jó tanár a személyiségével bármilyen ügynek meg tudja nyerni a diákok egy részét. Az iskolai környezetek nevelést (szelektív hulladékgyűjtés, környezetre való igényesség) intézményi szinten csak úgy lehet átvinni, ha egységesen és következetesen áll ki mellette a tantestület.

Kamasz korban sokat számít a baráti közösség véleménye, egy értékalapú közösség (népzene, néptánc egyesület, egyházi ifjúsági közösségek, cserkészlet, honismereti mozgalmak, '48-as hagyományörzők) kedvezően tudja befolyásolni a személyiség alakulásának értékrendjét.

4. Van-e olyan fiatal a környezetében, akinek jelenlegi élethelyzetéhez jelentősen hozzájárult az, hogy gyermekkorában valamilyen környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységben részt vett?

Volt természetismereti, természetvédelmi táborozóinkból több ilyen irányban (biológia, természetvédelem, orvos) tanult tovább. Egy békamentésben rendszeresen részt vevő kislány, sok évvel később az egyetemen ebből írta a szakdolgozatát, majd TDK-ját. Régiós egyházi táborainkból kinövő fiatalok generációi később maguk is közösségvezetők lettek, vagy közösségben aktív tagok. Néptáncos kislányokból ma koncertező, a szakmában elismert népdalénekesek.

5. Ön szerint milyen beavatkozásokra, milyen rendszerek kialakítására lenne szükség ahhoz, hogy a fiatalok vidéken tartása megvalósulhasson, illetve környezeti felelőssége növekedjen?

A helyi közösségek megerősítésére lenne szükség, mindegy milyen téren (hagyomány, környezet, vallás, cserkészlet, sport). Olyan emberekre, akik a fiatalokkal rendszeresen foglalkoznak, közösségbe gyűjtik őket és jó célokat tűznek ki eléjük. Helyi közösségépítők foglalkoztatását támogatnám hosszú távon (legalább 5 éves megbízással).

6. Egyéb vélemény a témával kapcsolatban:

Válaszadó: **Horváth Róbert**, Szatmár-Bereg

1. Milyen lehetőségek vannak a fiatalok (25 év alatt) megszólítására, környezettudatossággal, helyi identitás erősítésével kapcsolatban?

Szatmár-Beregben elsősorban az iskolában volna lehetőség, mert nincs más közösség, főleg általános iskola. A középiskola már nem alkalmas szemléletformálásra abban az esetben, ha az általánosan nem történtek lépések, nem történtek meglapozó szemléletformáló foglalkozások. Az iskolában átadott dolgok tudnak beépülni, mert nincs más élő közösség manapság. Városokon kívüli településeken szinte semmi lehetőség sincs. 60 településen van 12 iskola, ennek ellenére semmilyen szemléletformáló közösségi programok, közösségépítő foglalkozások nincsenek.

Kisebb városokban, pl. Fehérgyarmaton lehet, hogy iskolákon kívül volna esély a gyerekek megszólítására, de a kis falvakban nem működnek klubok, nincs működő művelődési ház, nincs „kultúros”. Fiatalokat érdeklő dolgokkal be lehet csábítani fiatalokat, de mindennek az alapja az ember. Ha nincs vidéken olyan felelős, művelt felnőtt, aki magáénak érzi a problémát, a gyerekek és a fiatalok ügyét, akkor nem működik semmi. Azt lehet mondani, hogy alapvetően személyi hiányosság miatt nem tudunk elérni komolyabb eredményeket a szemléletformálás kapcsán.

2. Milyen szervezetek foglalkoznak környezeti neveléssel, fiatalok szemléletformálásával?

Natúrpark, iskola, óvoda szervez programokat, vannak szakkörök, személyfüggő, hogy hol milyen mélységű, minőségű. Nincs olyan társadalmi szervezet, amely felvállalja rendszerszerűen.

3. Kérem, mutassa be néhány mondatban, hogy Ön szerint a fiatalok elvándorlásának milyen okai vannak. Ha mégis vidéki lakóhelyén marad egy fiatal, annak milyen okai vannak.

Szatmár-Bereg, nincs munkahely, önkormányzatokon kívül nincs más munkalehetőség, legfeljebb családi gazdaságok. A fiatalok, ha akarnak dolgozni, akkor elmennek.

Kényszerpályán vannak, akik ott maradnak, csak azért maradnak ott, mert nincs bátorságuk, a fiatalok jelentős része nem volt Budapesten, Nyíregyházra bemenni is kihívás. Szatmár-Bereg alapvetően Munkácshoz, Szatmárnémetihez orientálódott, jelenleg periféria. Van aki azért marad, mert „buta” a tovább lépéshez, vagy azért marad, mert valakit nevelni, ápolni kell. Annyira nem lehetetlen Szatmár-Beregben élni, hogy az alapvető szükségleteket ne lehessen előteremteni. A minőségi élet elérhetetlen egy átlagos képzettségű fiatal számára, de mivel „nem hal éhen”, nem lép tovább.

Van, aki kihívásnak veszi a vidéken való boldogulást, van tőkéje, kb. 5%-a vidékieknek ilyen. Azért érzi ott jól magát, mert bárhol máshol is élhetne, de ott akar, van lehetőség bármire.

4. Van-e olyan fiatal a környezetében, akinek jelenlegi élethelyzetéhez jelentősen hozzájárult az, hogy gyermekkorában valamilyen környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységben részt vett?

Oktatást, nevelést 10 éve végzi. A legtöbb gyermek, akivel környezeti nevelőként foglalkozott, már 20-25 év feletti, a tehetségesek felsőoktatási intézményekben tanulnak, és nem tervezik, hogy visszatérnek. (Robi nem hiszi, hogy visszajönnének.) A helyeik szemléletének változására is szükség lenne: nem lenézni azt, aki elmegy „szerencsét próbálni”, a „jött-ment” fogalmat el kellene felejteni, nem kellene megbélyegezni ilyen jelzőkkel embereket, mert ezek a viszonyulások nehezítik a vidék újranépesedését. Nagyon sok előítélet van az emberekben egymás iránt, annak ellenére, hogy valós információval nem rendelkeznek egymásról.

5. Ön szerint milyen beavatkozásokra, milyen rendszerek kialakítására lenne szükség ahhoz, hogy a fiatalok vidéken tartása megvalósulhasson, illetve környezeti felelősségérzete növekedjen?

Elsősorban magas szintű oktatásra lenne szükség, melyben a pedagógusok a társadalom legmegbecsültebb tagjaiként dolgozhatnak.

Szükség lenne képzett, megfelelő oktatási tapasztalattal rendelkező, világlátott pedagógusokra, akiket tisztességesen megfizetnek, akik modern (módszertanilag a mai világ igényeihez alkalmazkodó), izgalmas, a gyermekeket motiváló programokat tudnak kitalálni.

Továbbá elengedhetetlen a közösségi programok megvalósításához egy korszerű, működő, személyi feltételekkel jól ellátott művelődési ház.

6. Milyen tényezők, ill. kik befolyásolhatják leginkább a környezettudatosság kialakulását? (pl. a család, az iskola/tanárok, baráti társaság, média stb.)

Képzett, motivált pedagógusok

Válaszadó: Petrovicz Tünde

- 1. Milyen lehetőségek vannak környezetében a fiatalok (25 év alatt) megszólítására, környezettudatossággal, helyi identitás erősítésével kapcsolatban?**

**Óvodai nevelés, programok (Zöld Óvoda)
Általános iskolai programok (Ökoiskola)**

- Téma napok, témahetek, projektek környezeti nevelés témakörben
- Iskolai akciók: pl. hulladékgyűjtés, iskola épületének és környékének szépítése.
- Az érdeklődő gyerekek bekapcsolódhatnak területi vagy országos akciókba is. (Natúrpark programjai, erdészet programjai, vetélkedők, versenyek)
- Erdei iskola
- Táborkok
- Túrák, kirándulások
- Kézműves foglalkozások

**Helyi civil szervezetek programjai,
Művelődési otthon által szervezett programok**

- 2. Milyen szervezetek foglalkoznak környezeti neveléssel, fiatalok szemléletformálásával az ön környezetében?**

Óvoda, általános iskola, művelődési otthon, helyi civil szervezetek, Pannontáj-Sokoró Natúrpark

- 3. Kérem, mutassa be néhány mondatban, hogy Ön szerint a fiatalok elvándorlásának milyen okai vannak? Ha vidéki lakóhelyén marad egy fiatal, annak milyen okai vannak?**

Elvándorlás okai:

- Nem szereti a falusi életmódot (mert az bizony a ház körüli munkával is jár)
- Munkahely közelsége
- Több szórakozási lehetőség
- Jobb infrastruktúra

Maradás okai:

- Ragaszkodik a hagyományokhoz
- Család közelsége
- Természet szeretete
- Helyi munkalehetőség

- 4. Van-e olyan fiatal a környezetében, akinek jelenlegi élethelyzetéhez jelentősen hozzájárult az, hogy gyermekkorában valamilyen környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységben részt vett?**

Igen, volt tanítványaim között több is van, aki azóta is szívügyének érzi a környezetvédelmet, a környezet szeretetét. Többen közülük ezzel kapcsolatos foglalkozást választottak.

- 5. Ön szerint milyen beavatkozásokra, milyen rendszerek kialakítására lenne szükség ahhoz, hogy a fiatalok vidéken tartása megvalósulhasson, illetve a környezeti felelősség érzete növekedjen?**

Több munkalehetőség, helyi támogatás a letelepedéshez, jó infrastruktúra, kikapcsolódási lehetőségek.

- 6. + 1 kérdés: Milyen tényezők, ill. kik befolyásolhatják leginkább a környezettudatosság kialakulását? (pl. a család, az iskola/tanárok, baráti társaság, média stb.)**

A családi minták és az iskolában szerzett tapasztalatok.

Válaszadó: Székely Rita

1. Milyen lehetőségek vannak környezetében a fiatalok (25 év alatt) megszólítására, környezettudatossággal, helyi identitás erősítésével kapcsolatban?

- Iskolai keretek között (szakkörök, Ökoiskolai programok, témahetek, foglalkozások)
- Közösségi oldalak segítségével történő szemléletformálás
- Fiatalok által látogatott közösségek munkájában való részvétel
- Iskolai Közösségi Szolgálat biztosítása a témával foglalkozó civil szervezeteknél, intézményeknél
- települési közösségi programokon való megszólítás
- személyes megkeresés
- fiataloknak kifejezetten az adott témában szervezett programok
- táborok
- túrák, tájséták, kirándulások

2. Milyen szervezetek foglalkoznak környezeti neveléssel, fiatalok szemléletformálásával az ön környezetében?

- natúrpark
- erdészeti erdei iskola
- általános iskolák
- óvodák
- egyes civil szervezetek, akiknek a tevékenységi köre kapcsolódik a környezeti neveléshez

3. Kérem, mutassa be néhány mondatban, hogy Ön szerint a fiatalok elvándorlásának milyen okai vannak? Ha vidéki lakóhelyén marad egy fiatal, annak milyen okai vannak?

A fiatalok elvándorlásának több oka lehet. Elsődleges okként a jövőkép hiányát gondolom, ha a fiatal nem látja, hogy hol tud, hol érdemes az adott térségben munkahelyet, lakóhelyet találni. Ok lehet az is, ha a fiatal Budapestre, vagy más európai nagyvárosba jár egyetemre, és olyan speciális tudásra tesz szert, mely egy vidéki kis faluban, kisvárosban nem kamatoztatható.

Én a legfőbb oknak azt látom, ha a fiatal nem látja lehetőségét arra az adott térségben, hogy megélhetését megalapozza. Az ilyen okok miatt elköltöző fiatal visszaköltözésére nem is számíthatunk, bármennyire kötődik is a szülőfalujához.

Munkahelyek, korrekt bérek minden szektorban, megfelelő közlekedés, infrastruktúra, lakhatási lehetőség, helyben elérhető szolgáltatások (bölcsőde, óvoda, iskola, egészségügy, kultúra), közösségi programok, térségi identitás megléte kell szerintem a fiatalok vidéken tartásához.

4. Van-e olyan fiatal a környezetében, akinek jelenlegi élethelyzetéhez jelentősen hozzájárult az, hogy gyermekkorában valamilyen környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységben részt vett?

A szakkörökön, táborokban általában nem a kitűnő tanulók vesznek részt, hanem akiket iskolán kívül érdekel az adott téma, tevékenység. Velük lehet a legnagyobb eredményt, hatást elérni. Az így megszólított gyerekek figyelemmel követik a natúrpark Facebook oldalát, részt vesznek a vetélkedőkön, programokon. Számtalan olyan információhoz, tudáshoz jutnak így a gyerekek, melyről hiszem, hogy hozzájárul a későbbi életében a pályaválasztáshoz, lakóhely kiválasztásához, szemléletmódjának alakulásához.

5. Ön szerint milyen beavatkozásokra, milyen rendszerek kialakítására lenne szükség ahhoz, hogy a fiatalok vidéken tartása megvalósulhasson, illetve a környezeti felelősség érzete növekedjen?

A fiatalok helyben tartása központi, kormányzati törekvés kell, hogy legyen. Helyben is csak a térségi szereplők összefogásával valósulhat meg.

Munkahelyek, korrekt bérek minden szektorban, megfelelő közlekedés, infrastruktúra, lakhatási lehetőség, helyben elérhető szolgáltatások (bölcsőde, óvoda, iskola, egészségügy, kultúra), közösségi programok, térségi identitás megléte kell szerintem a fiatalok vidéken tartásához.

6. +1 kérdés: Milyen tényezők, ill. kik befolyásolhatják leginkább a környezettudatosság kialakulását? (pl. a család, az iskola/tanárok, baráti társaság, média stb.)

Jó programok helyben, olyan helyszíneken is, ahol nincsenek kiemelkedő élménylehetőségek, látnivalók. Helyben, a „saját falunkban” történő séták, melyek által felfedezik és értékesebbnek látják szűkebb hazájukat a fiatalok

Kik: egyszerű, „közülünk való” túravezetők. Nem a profizmus a lényeg, hanem a túravezető, pedagógus elhivatottsága, helyi identitása, mert azt át lehet adni, tudást nehezebben...

Válaszadó neve: **Koszecz Sándor**

- 1. Milyen lehetőségek, módszerek vannak a fiatalok megszólítására, környezettudatossággal, helyi identitás erősítésével kapcsolatban?**

Általános iskolás korosztály, Középiskolás korosztály:

Alapítványunk (Életfa Kulturális Alapítvány) kulcsprojektje a KOLLABOR Természettudományos élményközpont, ahol élmény- és alkotópedagógiai eszközökkel, tapasztalati tanulás által vezetjük be a fiatalokat a XXI. sz-i korszerű technológiák ismeretébe (kollabor.hu)

Ugyanezt a szolgáltatást tervezzük kiszélesíteni a fiatal felnőttekre is.

Fiatal felnőtt (18-25 év):

Szintén a KOLLABOR-ban indítjuk a héten az Ötletből vállalkozás startup képzést.

Lehetőség: KOLLABOR közösségi alkotótér

Módszer: élmény- és alkotópedagógia, tapasztalati tanulás

- 2. Kérem, mutassa be néhány mondatban, hogy Ön szerint a fiatalok elvándorlásának milyen okai vannak. Ha mégis vidéki lakóhelyén marad egy fiatal, annak milyen okai vannak.**

A legjobb képességű fiatalok szellemi és alkotó kihívást keresnek a képességeiknek megfelelően. Ha ezt nem kapják meg a lakóhelyükön, akkor megkeresik máshol.

A vidék jelenleg nem- vagy nagyon korlátozottan versenyképes a nagyobb városok nagyobb cégeivel.

- 3. Milyen tényezők, ill. kik befolyásolhatják leginkább a környezettudatosság kialakulását? (pl. a család, az iskola/tanárok, baráti társaság, média stb.)**

Az értékrend kialakulásának elsődleges terepe a család és az iskola. Fontos, hogy a családi minták nem ütközzenek az iskolai szemlélettel.

- 4. Van-e olyan fiatal a környezetében, akinek jelenlegi élethelyzetéhez jelentősen hozzájárult az, hogy gyermekkorában valamilyen környezeti nevelési, szemléletformálási tevékenységben részt vett?**

A KOLLABOR-ban a projekt oktatási szakaszának első negyedébe közel 2000 diákot vontunk be. Foglalkozásink során hangsúlyosan jelenik meg a környezettudatos nevelés.

- 5. Ön szerint milyen beavatkozásokra, milyen rendszerek kialakítására lenne szükség ahhoz, hogy a fiatalok vidéken tartása megvalósulhasson, illetve környezeti felelőssége növekedjen?**

A vidék elmaradása elsősorban szemléletbeli, amin viszonylag könnyen lehetne segíteni. De ez ugyanennyire nehéz is, hiszen szemléletet, begyökeresedett kulturális- és szocializációs mintázatokat kell megváltoztatni. El kell felejtetni azt, hogy egy "nyugati trend" majd öt év múlva begyűrűzik vidékre is. Az internet által globális egyidejűségben élünk. Vidéken is azokra a szolgáltatásokra, szellemi kihívásokra kell építeni, mint a világ legkorszerűbb helyein.

6. Egyéb vélemény a témával kapcsolatban: -